Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure lochloch ngana te
lohot ero kura pe Helenga nem tu ke ulolo. He-
lenga nem tu luluch nge NeHalang pe i sipona i
NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang nga talun ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang ala hote ure lochloch
ngana. Ke ure lochloch ngana nei lohot nga kue e
nge altoto ero ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch ngana huna nge i toro.
Pe maulinga nem, tunge lemenge lange hehei pe
hana lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme nga kileng au
ngana. Pe kileng au ngana kikina ngana nenge poi
hele lemenge nem nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia none ke at. Ana non
ene laka Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote Lemenge nem ke hehei
pe hana lochloch te longe nena helenga pe leteria
manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i lemenge nem ero. I at mana
ke hele hote lemenge nem.

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76

9 ✡Pe lemenge toto ngana nenge tualeme hite
hulua lochloch, lape sio at nga ich pe ngana koi
atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo nenge i sipona ala hote.
Pe kileng nga ich tenau lange i ke nek ero.
11 Ana non at nga nena kileng pengpeng pe nena
kileng nganangana mur lemeria ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua i pe leteria manmanna
nga Ene, i talue iri ke NeHalang tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna mur iri nga poinga
nenga leinga ero, nga nenge hehei pe hana te
hohoe tuturia mur. Nem ero. Iri te lohot nga Ne-
Halang lemene ngana. Ke iri temeria NeHalang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i non ke tu luluch nge
ita. Pe ta naue nena hemalmalinga palaungana ke
ulolo. Hemalmalinga palaungana nenge Temere
Tuna elle nem. Pe i muta toto nga poinga urana
toto ngana. Pe nena helenga mur manmanna
lochloch.
15 Ke Ioanes hele urumrume ana non lala nge
hehei pe hana, pe haliu ke teke, “Non nem koloi
nenge e heleia ke e teke, ‘I nenge nanasia iau, i
palaungana toto nge iau iange tehoe iau ero kura
pe ana non tu ke ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga urana ngana mur.
Ke pomalam ita lochloch ta menmene petanga
mur nge halang toto nge i.
17 ✡NeHalang hesue hotonga mur lange Moses
ke at nge ita. Pe poinga urana ngana mur pe
helenga manmanna ngana mur teat nge ita nga
kue nenge Iesus Kristus.

✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7
✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14

18 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero toto.
Pe tuna elle nem i NeHalang ia. Pe i are teu la toto
nga Temene taena ene. Pe i sipona henonou hote
NeHalang at nge ita.

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge Ierusalem te kulosia tunginga
ana hana mur pe Liuai mur ke tela nge Ioanes pe
te ontei hote i ke pomai koi, “Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga e ero. Hele hot
pengpeng mene ke teke, “Iau Kristus ero.”
21 ✡Pe hana nemur te ontei mule, “Ol pe iong non
tei? Iong Elaisa?”
Pe Ioanes hele, “Ero iam, iau non nem ero.”
“Eh! Iong hetatalonga ma?”
Pe Ioanes tucholia, “Ero.”
22 Pe hana nemur te hele, “Ol pe iong itei toto? O
hele hote iong at nge imem pe mola ke mo heleia
lange iri nenge te kulosia imem at. Pomalam o
hele hot mene iong at nge imem ol.”
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia nga hetatalonga Isaias
nena helenga mur nenge hele ke teke, “Iau laka
none alngana nenge haliuliu nga ich sana lomona
nenge teke, ‘A hepeng ia Non Soke nena kue ke
pengpeng.’ ”
24 Pe hel nenge iri Paresio nenge te kulosia iri at
neu,
25 te ontei mule i, “O teke iong Kristus ero,
pe iong Elaisa ero pe iong hetatalonga ero. Pe
pomerei o henununе hehei pe hana?”

✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16 ✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14 ✡ **1:23:** Isa 40:3

26 Pe Ioanes tuacholia, “Iau e henune hehei pe
hana nga ech mana. Pe mele la mes luluch nge
imo, pe imo a eteia i ero.
27 ✡Ana non koi nanasia iau ke atat. Pe iau e
urana ero toto nge epoi hote apena ana ae ulina.”
28 Ure nenge nei lohot nga kileng nenge Petani
nga ech Iortan ilina hele. Nga kileng unne nenge
Ioanes henununne hehei pe hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou Ioanes naue Iesus nge i ke
la tau pengpeng ia i pe hele, “Anau la NeHalang
nena Sipsip Tuna kou atat neu. I lape saua poinga
poreke ngana mur nga ich nei ke te lasus toto.
30 ✡Ke i sipona laka nenge e heleia lala nge imo
nenge e teke, ‘None koi nananas ia iau ke atat
kura. Pe ana non i palaungana toto nge iau. Iange
tehoe iau ero kura pe i tu tala nge iau ke ulolo.’
31 Pe iau e eteia i ero. Eat pe e henune hehei
pe hana nga ech mana. Pe nga poinga nenge e
poia nei, lape hehei pe hana nge Israel te naue i
ke mallaha toto.”
32 ✡Ke het pe Ioanes hele hot mule ure man-
manna ngana hel pule ke teke, “E naue Opepeng-
peng nge sio at nga tapa ke pomanga ngie
chaulum, pe to haka mana nga ana non houngana.
33 Nga tele ngana toto e eteia i ero. Pe Non
nenge kulosia iau at ke e henunun nga ech nei,
hele at nge iau ke teke, ‘Onau pe o esia non nenge
Opepengpeng sio at ke to haka nge i, ana non
lalom nenge lape henunun nga Opepengpeng.’

✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ✡ **1:30:** Ioa 1:15
✡ **1:32:** Mat 3:16

34 ✡Ke ure nem e naue nge lohot ke ulolo. Pe
e hele ke manmanna toto lange imo, Non nei i
NeHalang tuna."

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule Ioanes mes luluch nge
nena hana mur nai.
36 ✡Pe naue Iesus nge i toto pe hele, "Anau la,
NeHalang nena Sipsip Tuna kou!"
37 Pe hana nai neu te longe Ioanes nge hele ke
mau pe te nanas sapele Iesus.
38 Ol pe Iesus ralele pe naue iri nge te nananas
pe onteia iri, "Imo nai a nansia iau ke?"
Pe iri nai te hele, "Hetoronga, o tutu langai?"
39 Pe Iesus hele, "Imo nai aiat kela anau." Iesus
hele pomau pe chaia matana sisio lo.
Pomalam tei kela tenau nga Iesus tu nganngana
pe tetu luluch mana nge i nga etue neu.
40 ✡Pe hana nai nenge te longe Ioanes nge heleia
Iesus pe te koko nge i neu, elle nge iri ene Antreas.
Pe Antreas i Simon Petrus tina ia.
41 Ana non la ke tango rere tele tina Simon pe
hele lange i, "Mo hottaua Mesias, non nenge mene
tuangaola nge heo ngana lo." (Nga helenga Krik te
hetue non nem ke "Kristus".)
42 ✡Pe mene i ke lange Iesus.
Pe Iesus nau lange i pe hele, "Iong em laka
Simon nenge ne Ioanes tuna. Pe lape te hetue iong
ke Sipas" (Nga helenga Krik te hetue ke "Petrus"
luna laka "um".)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29 ✡ **1:40:** Mat 4:18-20 ✡ **1:42:** Mat 16:18

43 Iok, pomange rou mule pe Iesus teke lohaka
ke lange Kalelea. La pe hottaua Pilipus pe hele
lange i ke teke, “Pilipus o iat ke o nanasia iau.”
44 Pe Pilipus pule nena nge Petsaita nga Antreas
iri nai Petrus reria kileng huna.
45 ✡Iok, Pilipus hottaua Nataniel pe hele lange i
pule ke teke, “Mo hottaua non nenge Moses has
urume nga hotonga ana alalaha mur lo. Pe pule
hetatalonga mur tehas urume i nga reria alalaha
mur. Ana non ene laka Iesus. Ne Iosep nenge
Nasaret tuna.”
46 Pe Nataniel hele, “Ah! Ngana iam o hetue
kileng nenge Nasaret mam! Utar nge urana toto
nge lape lohot nga kileng nem mam, eh!?”
Pe Pilipus hele, “Oi at mana ke onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel nge i ke atat pe hele,
“Kileng nenge Israel nganangana e toto koi atat
nei. Pe pallakanga ana poinga unne tu nge i ero
toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus ke teke, “Iong mam o
eteia iau ke merei toto?”
Pe Iesus hele, “Pilipus la ke hele nge iong ero
kura pe enau tele iong nge o arare nga ae popi
ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele, “Hetoronga! Iong NeHa-
lang Tuna Iong pe Israel mur aria Naungaala ana
non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o longe iau nge e teke e
naue iong nge o arare nga ae popi ene. Pomalam
letem manmanna pe o hele ke mam, ae? Ure hel
nge papalauna nga nei, lape o naue iri nge te lohot
kura.”

✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23 ✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11

51 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, e hele ke man-
manna toto lange imo: lape a naue tapa sana nge
ulala pe a esia NeHalang nena angkelo mur nge te
haka lala pe tesio atat nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana nga hoena ngaunga
matana e lohot nge Kana nga kileng nenge Kale-
lea, pe Iesus tana tu nga etue neu pule. (Ngaunga
matana nem nga halangina heueu ngana hel nge
te puotau hel.)
2 Pe Iesus pe nena hana mur te mene helenga ke
tela nga puongatau neu pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe Iesus tana la ke hele
lange Iesus ke teke, “Hana nemur aria uain soso
lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana, “Etak, pomere nenge
otal teu luluche iau langa ure nei? Iau ak etue at
ero kura.”
5 Ol pe Iesus tana hele lange iri nenge te umume
lamau ke teke, “Aua nei hele lange imo pe a longo
tau mene i.”
6 Nga ngaunga matana nem, ech kina papalaun-
gana nge iri rahtele elle tema. Pe ech kina nemur,
iri papalauna nge lape ech ana ponge (lita) iri ana
non kina lime (100) hemute kina elle. Pe pule,
ech kina nemur te ume hote nga um pe ana ech
Iuta mur te nununia ke te lemlem nga NeHalang
matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange hana nenge te umume
neu ke teke, “A eulia ech pe a pasiling teua langa

✡ **1:51:** Gen 28:12 ✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20

ech kina nemur.” Pe hana nemur te hemute heke
tote ech kina nemur ke langa haria ilina toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange iri, “Iok, a eulia
unne pe ala ia nge non nenge i muka nga ngaunga
matana nei.” Iok, te mene ech neu la,
9 pe hul ke i uain lo pe la non neu in tote. Ana
non in tote pe eteia uain neu at ngana ero pe iri
nenge te eulia ana ech te eteia. Ol pe non neu iua
non halangina heueu ngana neu
10 pe hele lange i ke teke, “Hana lochloch te
mene hote uain urana ngana mur ke aria lang mur
tein tettele. Pe nau pe tein sakilil lo, mene hote
uain nenge urana ero ke te inia nga hoena ol. Pe
iong ero. Uain nenge urana toto koi nenge o tung
hotote nei ol!”
11 Ke merakulo tengene ana nenge Iesus poia
lohot nga kileng nenge Kana nge Kalelea. Pe nga
lamau Iesus henonou hote i sipona nena hemal-
malinga palaungana lange nena hana mur. Poma-
lam leteria manmanna nge i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana pe titina mur pe nena
hana mur tei ke tesio lange Kapernam, pe tetu ke
etue hel mule nga kileng neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana (Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana nenga Ingatoto ana
ngaunga matana heroi lo. Pomalam Iesus lohaka
ke lange Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala nga NeHalang nena
pele palaungana nge Ierusalem. Te loloch teua
pulumakau mur pe sipsip mur pe ngie mur kela

✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27

te ololia iri nga NeHalang nena pele letena. Pe iri
nenge te hetataua umtutuna mur teare pule nga
reria haonga mur.
15 Ol pe Iesus mania nena nosinga nga such ke
lope hote huros nemur. Pe pule hekale hul sue
hana nenge te hetataua umtutuna reria hatanga
mur, ke reria umtutuna te pararai ulu.
16 Pe hele lange iri nenge reria ngie mur ke teke,
“A mene hote ngie nemur lange hot. A poia Temek
nena pele ke pomanga ingala ana pele ero.”
17 ✡Pe nena hana mur leteria metene NeHalang
nena helenga nenge tehas sue ke ululo, nenge
hele ke teke, “NeHalang lem pele ana mute tu toto
nge iau. Pe ngaulala nga letek ke pomanga oan
ngingina ngana.”
18 Ol pe Iuta mur aria papalauna mur te hele
lange Iesus ke te teke, “O poi hote merakulo hel ke
monau mukam. Pomalam lape mo eteia ke Iong
lem kerkerenga palaungana nge o poia poinga
nei.”
19 ✡Pe Iesus hele, “A toto sue NeHalang nena pele
palaungana nei, pe nga etue iri mol mana lape e
hemes heke mule.”
20 Pe hana Iuta nemur te tuacholia ke te teke,
“NeHalang nena pele palaungana nei te hemes
heke pe te umume ia ke hesinga iri ana non kina
nai pe rahtele elle. (46) Pe iong ma oteke o hemes
heke mule nga etue iri mol mana mam?”
21 ✡Pe Iesus helele ia NeHalang nena pele
palaungana nem ero. Iesus helele ia i sipona
singina.

✡ **2:17:** Psa 69:9 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40 ✡ **2:21:** 1Ko 6:19

22 ✡Ke nga etue nenge Iesus maul haka mule nga
metenga, nena hana mur nenge te nananas ia i,
leteria metene mule nena helenga nei. Pomalam
leteria manmanna nga NeHalang nena alalaha
mur pe Iesus na helenga mur.
23 ✡Iok, Iesus tunge Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto ana etue pe poia merakulo
halang ke te lohot. Pe hulua te esia pe leteria
manmanna nga Iesus ene.
24 Pe Iesus etei tote hulua lochloch leteria tuanin
ngana mur ke ulolo. Pomalam elechin teu la
sakilil nge iri ero.
25 Mele nakuna ero toto nge hetore Iesus nga
hana leteria tuanin ngana mur. Iange i etei tote
leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene Nikotemus. Pe i non
soke ia pule nenge tenau elele hehei pe hana
nenge Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga miliko e pe hele,
“Hetoronga, imem mo eteia ke iong hetoronga
nenge NeHalang kulosia ke at. Iange Iong o hele
pe ure te lohot manmana. Nenge teke NeHalang
tu luluch nge iong ero, lape nakum ero nge o poia
ure papalaungana nemur.”
3 ✡Pe Iesus tuacholia non neu na helenga ke teke,
“E hele ke manmanna toto. Mele pele lape teu
langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero

✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31 ✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23

toto. Iri nenge teha mule ke iri heueu ngana mule.
Iri toro teteu la."

4 Pe Nikotemus ontei mule, "Lape te hoho mule
mele ke merei ol nga etue nenge tana hoho hote ke
ulolo? Mele pele teu la henai ngana mule nga tana
letena ke tana hoho mule i ero kura!"

5 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "E hele ke man-
manna toto lange iong, mele pele lape teu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.
Pe mele nenge mene hohonga nenga ech pe
Opepengpeng, mele nem mana lape teu la.

6 ✡Hohonga nenge lohot nge tara pe temere,
i singira ana ia. Pe hohonga nenge lohot nga
Opepengpeng i opere ana ia.

7 Ke o rura ero nga nenge e hele lange iong ke e
teke, 'Imo lochloch ala ke te hoho mule imo.'

8 Tuttula song ke langa lemene ngana pe o lon-
glonge. Pe o eteia tuttula nem at ngana kau? Pe
o eteia la nganngana pule? Ke iri nenge te mene
hohonga nenga Opepengpeng tepoi ke pomalam
mana."

9 Pe Nikotemus ontei mule, "Ke ure nenge nei
lape lohot ke mere toto mai?"

10 Pe Iesus hele, "Iong non hetoronga e nge
Israel, pe pomerei letem mallaha nga ure nemur
ero?

11 E hele ke manmanna toto lange iong, imem
mo helele ia ure nemur nenge mo eteia iri pe
mo nenene ure nemur nenge mo eses ia iri. Pe
pomerei letemo manmanna nga ure nemur ero?

✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13

12 E nenene ure nemur nga ich pe letemo man-
manna ero. Pe nenge teke e nene ure nemur nga
tapa, lape letemo manmanna ol kau?
13 Mele pele langa lut nga tapa ero toto. Non
Tuna i toro mana. Iange i sio at nga lut nga tapa.
14 ✡Pe Non Tuna nem lape te heon heke ke langa
lut ke pomanga ilimo nenge Moses heon heke nga
ae nga ich sana lomona.
15 ✡Ke iri nenge leteria manmanna nge i lape te
mene maulinga ke koko.
16 ✡ “NeHalang lemene tau tote hehei pe hana
nga ich nei. Pomalam tung hote tuna elle mana
nem. Pe iri nenge leteria manmanna nge i lape te
mene maulinga ke koko. Te mete sapele ero.
17 ✡Iange NeHalang kulos sue Tuna at nga ich
ke heporeke hehei pe hana ero. At ke mene mule
hehei pe hana ke tela nge NeHalang. Pe kue
nenge tela ia nge NeHalang, ngana laka nge Iesus
i sipona lo.
18 ✡Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i
lape te amnei teu langa reria poinga poreke ngana
mur ero. Pe mele hel nenge leteria manmanna
nge i ero, te amnei teu nga reria poinga poreke
ngana mur ke het lo. Iange iri leteria manmanna
nge NeHalang Tuna elle nem ero.
19 ✡Te amnei teu langa reria poinga mur ke
pomai koi: Lemenge sio at nga ich nei ke ulolo, pe
hehei pe hana lemeria ero ia. Lemeria tau mene
kileng au ngana iange reria poinga mur poreke

✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12

toto. Pomalam NeHalang lape tuacholia ke poreke
toto lange iri.
20 Iri lochloch ngana nenge te popoi poinga
poreke ngana, lemeria ero lemenge. Pe lemeria
ero nge tei hot nga kileng mesehe ngana, iange
lape reria poinga poreke ngana mur, tetu ke mal-
laha hot mana.
21 Pe mele hel nenge te longo taua NeHalang
nena helenga manmanna ngana, tei hot langa
lemenge. Pomalam lape tees mellehe mene ke
reria poinga nemur nenge te popoia, te poia nga
NeHalang lemene ngana."

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke het pe i pe nena hana
mur nenge te nananas ia i, tehot langa ich nenge
Iutea. Pe tu pol mana luluch nge iri pe henunune
hehei pe hana.
23 Pe Ioanes pule henunune hehei pe hana nga
kileng nenge Aenon. Kileng nei rochroi langa
kileng nenge Salem pe ana ech halang. Pomalam
hulua te atat ke kokoes ke Ioanes henunune iri.
24 (Nenge nei lohot tala nga etue nenge tetal teua
Ioanes nga tuele au ngana.)
25 Ol pe hunelinga unne lohot nge Ioanes nena
hana mur nenge te nanansia i, pe non Iuta e. Te
hunel nga poinga nenge Iuta mur te nananasia
nenge te henun susue iri ke te helemlem mulmule
iri nga reria poinga poreke ngana mur.
26 Ol pe tela nge Ioanes pe te hele, "Hetoronga,
letem metene non nem nenge tu luluch nge iong
nga ech ilina hele nge Iortan pe iong o haliu hotote

✡ **3:22:** Ioa 4:1-2

i lala nge hehei pe hana. i kou henunun pule pe
hulua te lala nge i."
27 Ol pe Ioanes tuacholia ke teke, "Ure lochloch
ngana nenge ta mene, teat mana nge NeHalang i
toro pe nga kue e ero ol.
28 ✡Imo sipomo a longe nge e heleia ke ulolo
nenge e teke, 'Iau Kristus ero koi. Iange iau, te
kulosia iau ke iau muka at.'
29 Non e lei pe mene hei nem ke nehei ia. Pe non
nem na tula nenge longo tautaua i, kulala pe longo
ala manmana. Pe nenge teke talngana pair ia non
halangina neu kanna unne, non nem letena iech
toto. Pe iau e iech toto ke pomange non nem pule.
30 Pe i lape lohot ke i palaungana toto. Pe iau, e
ele sio toto.
31 ✡ "I nenge sio at nga lut i palaungana nga ure
lochloch. Pe i nenge at nga ich pe nena nga ich
helele ia ure nemur nga ich. Ke i nenge sio at nga
tapa i palaungana nga ure lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure nemur nenge e sesia
pe longlonge pe mele pele letena manmanna nge
i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria manmanna nge i, te
henonou hote ke NeHalang pallaklaka ero.
34 Pe i nenge NeHalang kulosia ke at, hele ho-
tote NeHalang nena helenga mur iange NeHalang
tung tote Opepengpeng ke muta toto nge ana non.
35 ✡Temene mutena tau tote Tuna, pomalam tal
heke ure lochloch ngana nga Tuna penna.
36 ✡Pe mele nenge letena manmanna nge Tuna
lape mene maulinga ke koko. Pe mele nenge

✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20 ✡ **3:31:** Ioa 8:23 ✡ **3:32:** Ioa 3:11
✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12

lemene ero ia Tuna lape teu langa maulinga ke
koko nem ero. Iange NeHalang letena inin ngana
lape tu manmana nge mele nem ke kokoes.”

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo nge hulua halang
toto te lala nge Iesus ke henunune iri pe Ioanes
ero.
2 Pe ure manmanna ngana, Iesus nena hana
mur laka nenge te popoia ume nem, nenge te
henunune hehei pe hana. Pe Iesus i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus eteia ke pomau, lohaka
nga kileng nenge Iutea pe la mule nga kileng
nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i nga kue nenge langa
tuele kina nenge Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke lohot nga tuele tana e nge
Samaria nge ene Sikar. Ana kileng tu ke rochroi
langa ich unne nenge ne Iakop tunge lange tuna
Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech matana e nge sel ia, tu nga
lamau pule. Pe kileng sinanga toto lo iange chaia
matana heurunga pengpeng. Pe Iesus i nga kue
sase ngana pe makuk toto lo. Ol pe la ke are sio
nga ech matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke eul ech, pe Iesus
hele lange i ke teke, “Hei nem o eulia ech unne at
ke ein mukam?”
8 (Nga etue neu Iesus nena hana mur nenge te
nananas ia i, ngaria kou tela nga tuele tana ke teol
aria ngaunga.)

✡ **4:1:** Ioa 3:22 ✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32

9 ✡Pe hei Samaria neu hele lange Iesus ke teke,
“Iong lem nge Iutea pe iau lek nge Samaria. Pe
pomerei o onteia iau ke e eul am ech?” (Hei
neu hele ke mau iange Iuta mur te teke te tu
kangkanga toto nge Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, “Toinge o eteia urelu urana
ngana mur nenge NeHalang tung menmene iri,
pe o eteia mele nenge onteiteia iong nga ech nei,
lape o ontei ech lange i pe lape tunge ech nenge
maulinga ana lange iong.”
11 Pe hei neu hele, “Non Soke, lape o eul hote nga
utar? Ech matana nei lange sio toto i. Eh, lape o
mene ech nenga maulinga ke koko nem langai?
12 ✡Eh iong palaungana toto nge lemem te ne
Iakop ma? I kai nenge tunge ech matana nei at nge
imem mai. Pe i pe tutuna mur pe reria sipsip mur
te inin ia ech nei pule.”
13 Pe Iesus hele, “Iri lochloch ngana nenge te
inin ech nga lamai lape te meteune ech mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech nenge e tunge lange
i, lape mete ana ech mule ero ol. Iange ech nem
lape lohot ke i ech matana nenge pachpach hotot
pe lelele nga letena ke tunge maulinga ke koko nge
i.”
15 Pe hei neu hele lange Iesus, “Iok, Non Soke o
tunge ech nem at nge iau. Pomalam lape mutenga
nenga ech het nge iau, pe pule eat lamai ke e eul
ech ero ol.”
16 Pe Iesus hele lange i ke teke, “Ola pe o hele nge
em pe oi at mule.”
17 Pe hei neu hele, “Iau ek ero i.”

✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6 ✡ **4:12:** Ioa 8:53
✡ **4:14:** Ioa 6:35

Pe Iesus hele, “Helenga nenge o heleia nem
manmanna, nenge o teke em ero.
18 Pe i manmanna ke em hana iri lime. Pe non
nenge o mene i heueu nei, iong em ia ero. Ke lem
helenga nem manmanna.”

19 Pe hei neu hele, “Non Soke, nga enau ngak e
eteia ke iong hetatalonga e.
20 ✡Lemem tete mur te hetalaulau pe te heto
hekeke nga hengene nei. Pe imo Iuta mur a teke
hetalaulaunga ana kileng nge Ierusalem mana.”

21 Pe Iesus hele, “Hei nem, letem manmanna
nga lek helenga nei. Etue e lape at nenge lape
a hetalaulau pe a heto heke Temere nga hen-
gene nei ero. Pe lape a heto hekeke Temere nge
Ierusalem ero pule.
22 ✡Pe imo Samaria mur a eteia utar nenge a
hetalaulau pe a heto hekeke ero. Pe imem Iuta
mur mo eteia utar nenge mo hetalaulau pe mo
heto hekeke. Iange maulinga ke koko chach hot
nge Iuta mur.
23 Pe etue e pule lape at, nenge lape heta-
laulaunga ana hana mur toto te hetalaulau lange
Temere nga ope pe nga ure manmanna toto
ngana. Ke ana etue koloi at lo. Iange Temere
tango rerere hetalaulaunga ana hana mur nenge
pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana, pe nena
hetalaulaunga ana hana mur lape te hetalaulau
pe te heto heke i nga ope pe nga ure manmanna
toto ngana.”

✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5 ✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3

25 Pe hei neu hele, “Iau e eteia ke Mesias kou atat
kura.” (Mesias te hetue ke Kristus). “Pe nga etue
nenge at ke sau hot, lape hele urume ure lochloch
ngana at nge imem ol.”
26 ✡Ol pe Iesus hele, “Pe ana non kai iau mai loi,
iau nenge e hele lala nge iong nei mai.”
27 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur
tela ke te lohot mule nge i. Pe te rura ia i nge hele
lululuch nge heie. Pe e nge iri onteia Iesus nga
onteinga nemur ero: “Lemem taua utar nge hei
nei” nem pe “Pomerei nenge o hele luluch nge hei
nei?”
28 Ol pe hei neu hile sue ana ech kina pe la mule
nga tuele tana neu. La pe hele lange hehei pe hana
ke teke,
29 “Ai at ke anau nge Non nei. Non nei hele hote
ure lochloch ngana nenge e popoia nge nike ke at
heueu nei. Lape i Kristus ka loi?”
30 Iok laol, tei hot nga tuele tana neu pe tei ke
ramaria lange Iesus.
31 Nga etue neu Iesus nena hana mur te echia i
ke te teke, “Hetoronga, o ngau polia ute mukam.”
32 Pe Iesus hele lange iri ke mai, “Ak ngaunga
nenge e ngaua, imo a eteia ero toto.”
33 Ol pe nena hana mur nenge te nananas ia i, te
mangun tele hel nge iri ke te teke, “Lape mele at ia
ana ngaunga lo kai?”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau lape
e nanas mene Non nenge kulosia iau at lemene
ngana. Pe lape e heulo hote nena ume mur. Ke ak
ngaunga laka nem lo.

✡ **4:26:** Mak 14:61-62 ✡ **4:34:** Ioa 6:38

35 ✡Imo a helele ke a teke, ‘Teio henel koi tu kura.
Teio henel nem het pe lulunga ana etue sapele.’ Pe
e hele lange imo, anau haka pe anau langa ume
mur! Ngaunga nga ume nemur te mera tah lo. Pe
a lule iri nge ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana hana mur kou te men-
mene ururia lo. Iange te lulu kiraua ngaunga
nenga maulinga ke koko ana ke ulolo. Pe non
nenge tue ngaunga nemur lape iech luluch nge
lulunga ana hana nemur.
37 Pe helenga nei manmanna. Nenge te helele ia
ke te teke, ‘Non e tue ngaunga nga ume pe none la
ke lule.’
38 Pomalam e kulosia imo kela a lulu nga ume
nenge imo sipomo atue ero. Mele hel te poia
ume palaungana lo, pe imo a lulu heke mene ume
palaungana nem nganangana ol.”

Hulua Nge Samaria Leteria Manmanna

39 Hulua halang nge Samaria nenge tetu nga
kileng neu leteria manmanna nge Iesus. Iange te
longe hei neu nena helenga nenge hele ke teke,
“Non nei hele hote ure lochloch ngana nenge e
popoia nge nike ke at heueu nei.”
40 Pomalam Samaria mur tela nge Iesus pe te
echia i ke tu nge iri, pe tu luluch nge iri ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus nena helenga mur pe
hulua halang mule leteria manmanna.
42 ✡Pe te hele lange hei neu, “Nga tele ngana,
imem mo longe iong toro lem helenga pe letemem
manmanna nge Non nei. Pe nei ol, imem sipomem
mo longe i pe mo etei mellehe mene ke non nei i

✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14

non nenge at ke mene mule hehei pe hana nga re-
ria poinga poreke ngana mur, nga kileng lochloch
ngana nga ich."

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus lohaka ke lange
Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke ulolo ke teke non
hetatalonga e lape pingana iuiu nga nena kileng
huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot nge Kalelea pe iri nenge
Kalelea te long teua i pe leteria manmanna nge
i. Iange nga etue nenge tela nge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto, te esesia ure
nemur nenge Iesus popoia iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe la ke lohot mule nga
kileng nenge Kana, nga kileng nenge hulia ech pe
lohot ke uain. Pe nge Kapernam, naungaala ana
none nena non soke e tutu. Pe tuna tamane ngana
singina haleles toto.
47 ✡Non neu longe nge te teke Iesus lohaka nga
kileng nenge Iutea, pe la ke lohot nge Kalelea ke
ulolo. Pomalam, ana non la ke naue Iesus pe
onteia i ke teke Iesus lange Kapernam kela hemas
mule tuna nge singina haleles toto lo.
48 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, "Imo nemur
letemo manmanna ero toto. Nenge teke a naue
ure mur nge te lohot manmana, laka lape letemo
manmanna."
49 Pe non neu hele, "Non Soke, osio la ke ueiuei
mana iange lape tuk mete heueu."
50 ✡Pe Iesus hele, "Ola mule ol. Tum lape tu ke

✡ **4:44:** Mat 13:57 ✡ **4:45:** Ioa 2:23 ✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22 ✡ **4:50:** Mat 8:13

maulul.”
Pe non neu letena manmanna nga Iesus nena
helenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura pe nena hana mur
nenge te umume nge i, te apenia i nga kue. Pe te
hele lange i ke te teke, “Tum kou maul mule lo.”
52 Pe ana non ontei hote iri nga etue nenge tuna
maula mule ia, pe te hele ke te teke, “Nge lona
nga sinanga. Nga etue koana nenge tera haka
mulmule ume ia.”
53 Ol pe kol neu temene eteia ke nge lona nga
etue koana nem pengpeng, Iesus hele lange i ke
teke, “Tum lape tu ke maulul.” Ol pe non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga nena
pele, iri lochloch ke leteria manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo naingana nenge
Iesus poia nga etue nenge lohaka nge Iutea ke la
tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena Iesus lohaka ke lange
Ierusalem iange Iuta mur te popoia ngaunga
matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech matana e tu. Ana ech
matana tu ke rochroi mana nga kue matana nenge
teu langa kileng neu. Pe kue matana palaungana
neu te hetue ke ene Sipsip ana Kue Matana. Pe nga
helenga Hipru te hetue ech matana neu ke ene,
ech matana nenge Petsaita pe ech matana neu ana
sauach iri lime.

✡ **4:54:** Ioa 2:11

3-4 Pe hulua nge haleles poia iri tema sio rara
mana nga lamau. Iri nenge mataria hit pe iri
nenge aperia lul pe iri nenge singiria metmete.
[Nga etue hel Non Soke nena angkelo sio at ke
tua maimai heke ech nga ech matana neu. Tua
maimai heke ech pe mele nenge i muka sio kela
nun teu nga ech neu, ana haleles nenge tutu nge i
nem het sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge i ke hesinga iri ana
non kina elle pe analoch pe rahtele mol (38), tu
nga lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus esia non neu, Iesus
eteia ke haleles neu tunge non neu ke mala toto
lo. Ol pe Iesus onteia non neu, “Lemem ke o teke o
urana mule?”
7 Pe non haleles kina neu hele, “Non Soke, mele
e nge halaua iau ero ka mai. Ech nei tua maimai
haka pe e teke esio kela enun teu pe ero, mele
hemuka toto ala lo.”
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “O lohaka! Pe o mene
lem manga pe oi.”
9 Nga etue neu pengpeng haleles neu het nge
non neu, pe lou heke nena tako nenge mamaia pe
i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng nga Sapat ana etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te hele lange non nenge
urana mule neu ke te teke, “Sapat ana etue i heueu
mai. Pe hotonga hele ke teke o takisia lem manga
ero.”
11 Pe non neu tuacholia ke teke, “Non nenge
hemaulia iau hele at nge iau ke teke, ‘O lou heke
lem tako nenge o mama ia pe oi.’ ”

✡ **5:8:** Mat 9:6 ✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22

12 Pe hana nemur te ontei mule i, “Non tei toto
nemam, nenge hele lange iong ke teke o mene
heke pe oi?”
13 Pe non neu eteia non nenge hemaulia i ero
ol, iange Iesus kou salekleke teu nga hulua leteria
kela lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol mule non neu nga
NeHalang na pele palaungana letena. Pe hele
lange i ke teke, “O naue lo, o urana mule lo. Pe
o poia poinga porekreke ngana mur ero ol, iange
lape ute e nge poreke toto lape lohot mule nge
iong.”
15 Ol pe non neu la sapele pela hele lange Iuta
mur ke teke Iesus laka nenge poia i ke urana mule
nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non neu nga Sapat ana etue
pomalam Iuta mur te talun sapele ke te tunge
melmelenga lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Temek ume ke
kokoes mana, ke pomalam e umume pule.”
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta mur te totoi ke
kerkereng ke te toto hita toto ke te teke te hune
Iesus. Pe huna nga nenge neu mana ero. Nenge
umume nga etue palaungana nenge Israel mur
te hetalaulau ia. Huna e pule nga nenge hetetue
NeHalang ke i sipona Temene, pe poia i sipona ke
ana opo elle mana ke mange NeHalang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, “E hele ke
manmanna toto lange imo, NeHalang Tuna poia

✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30 ✡ **5:19:** Ioa 5:30

ute pele nge i sipona ero. I poia ure nemur nenge naue nge Temene popoia. Ke ure nemur nenge Temene popoia, Tuna popoia pule.

20 Pe Temene mutena tau tote Tuna, pomalam henonoua i nga ure lochloch ngana nenge popoia. Ke lape Temene henonoua Tuna nga ure hel nge papalauna toto nga nei, pe lape imo lochloch ngana letemo una ala mana ia.

21 Temene hemaul heke mule hana nenge te mete ke ulolo pe tunge maulinga ke koko lange iri. Pomalam mana, Tuna lape tunge maulinga ke koko lange mele hel nga lemene ngana mana.

22 ✡Temene tunge kerkerenga lange Tuna ke amnei teu lala nge hehei pe hana nga reria poinga mur. Pe Temene poia ume nem ero.

23 ✡Ke pomalam lape hulua te heto heke Tuna ke pomanga te heto heke Temene. Pe mele nenge heto heke Tuna ero, heto heke Temene ero, iange i kulosia Tuna ke at.

24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo, mele nenge longe ure nenge e heleia pe letena manmanna nge i nenge kulosia iau at, mele nem lape mene maulinga ke koko. Mele nem lape te amnei teu lange i ke te hottaua ure poreke ngana e nge i ero ol. Iange i lohaka mule nga metenga ke mene maulinga ke koko lo.

25 Pe pule e hele ke manmanna lange imo, etue nenge atat ana etue koi nei lo nenge lape hana nenge te mete ke ulolo te longo hilia NeHalang Tuna kanna. Pe iri nenge te longe lape te mene maulinga ke koko.

✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42 ✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23 ✡ **5:24:** Ioa 3:15-18

26 Iange Temene nena kerkerenga nge tunge
maulinga ke koko. Pe i tunge kerkerenga elle
mana nem lange Tuna.
27 Pe Tuna mene kerkerenga nenge amnei teu
lala nga hehei pe hana reria poinga mur. Temene
tunge kerkerenga nem lange i, iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei ero: Etue e lape at. Pe
iri lochloch ngana nenge te mete ke tema nga polo
ke ulolo lape te longe nena haliunga
29 ✡pe lape te lohot nga reria polo mur. Pe iri
nenge te nanasia poinga nge pengpeng lape te
lohaka mule pe te mene maulinga ke koko. Pe iri
nenge te nanasia poinga nge pengpeng ero, lape
te lohaka mule pe NeHalang amnei teu langa reria
poinga poreke ngana mur.

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ “Iau e poia ute pele ke iau toro ero. E
amnei teu langa hehei pe hana reria poinga mur
ke pomanga Temek hele ngana ia at nge iau. Ke
e amnei teu ngak nem song hot ke urana. E poia
ume nei pe e heto haka ek ia ero. E teke e poia i
nenge kulosia iau at ke iech.
31 “Ke nenge teke e nenene iau sipok lala nge
hehei pe hana, lek helenga nem ute pele ero.
32 Pe mele e nge altoto kou nana urumrume iau.
Pe e eteia ke ure nemur nenge heleleia iri neu,
manmanna.
33 “Imo, a kulosia hehei pe hana lange Ioanes
nenge henunun. Pe i hele urume iau pe nena
helenga manmanna.

✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15 ✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38

34 Nenge none mana hele urume iau, nem ure
palaungana ero. E hele mene ke halaua imo ke a
mene maulinga ke koko.
35 Ioanes poi ke pomalaka nga lemenge nenge
sapel lala pe tualemleme. Pe a iech ele mene
lemenge nenge Ioanes nga etue choro ngana
mana.
36 ✡ “Pe ure nenge ele haka toto nga Ioanes nena
helenga mur, ngana koi ure nemur nenge e popoia
nei. Ure nemur Temek tunge iri at nge iau, pe te
henonou hot pengpeng ia ke Temek kulosia iau at.
37 ✡Pe pule, Temek nenge kulosia iau at nei, i
sipona hele urume iau. Pe imo, a naue nakuna ero
pe a longe nena helenga ero.
38 Nena hengetoro ma teu nge imo ero iange
letemo manmanna nge non nenge kulosia at ero.
39 ✡Imo a sisisia NeHalang nena helenga mur
nenge ta has sue iri ke nek tototo, iange a teke
lape a mene maulinga ke koko. Pe NeHalang nena
helenga nemur, te helele ia kai iau mai loi!
40 Pe pomerei a at nge iau ke a mene maulinga
nem ero?
41 “Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau
ero.
42 Iange e etei mellehe mene imo nge mutemo
taua NeHalang nga kakahomo ero toto.
43 Iau, Temek kulosia iau pe e mene munna ke
eat nge imo pe lememo ero ia iau. Pe nenge teke
mele at pe hele nga i sipona ene, lape anek teua i.
44 Poinga nenge a heto haka helel nge imo a iech
ia ke elela. Pe lememo ero nge a nansia kue urana

✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18 ✡ **5:39:** Luk 24:27

ngana hel nenge NeHalang i sipona heto heke imo
ia. Pe lape letemo manmanna nge iau ke merei ol?
45 A teke iau nge lape emes nga Temek matana
pe e hele hot amo kai? I nenge lape hele hot amo
laka Moses. Imo letemo kerkereng nge i ke a teke
lape mene mule imo. Pe i nge lape toto hita mule
amo laka.
46 ✡Nenge teke letemo manmanna toto nge
Moses iok, letemo manmanna nge iau pule. Iange
Moses nena hassinga mur helele ia i iau lo.
47 Pe nenge teke letemo manmanna nga Moses
nena hassinga mur ero, ol pe lape letemo man-
manna nge iau ke mere?”

6

Iesus Hengaua Hulua (5,000)
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe lotele sapele nga
ech hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea ke
langa ele. (Pe ech neu ene e pule laka Tiperias).
2 Pe hulua halang te nanasia i iange te esia mer-
akulo mur nga etue nenge hemasmas ia haleles
mur.
3 Iok laol, Iesus lohaka langa sasana ilina pe are
sio luluch nge nena hana mur.
4 Pe ngaunga matana nenga Ingatoto heroi lo.
5 Pe Iesus nau rara pe esia hulua nge te atat nge
i. Ol pe onteia Pilipus, “Lape ta olia hulua nemur
aria ngaunga langai ke te ngau?”
6 Iesus eteia utar nenge lape poia lo, pe i teke
olleke mene Pilipus nga onteinga nei.

✡ **5:46:** Ume 3:22

7 Pe Pilipus hele, “Nenge teke ta mene none
uruna nga teio iri rahtele mol (8) pe ta olia nga
hulua nemur aria naunga, lape teram mene pe
saria una ero toto.”
8 Pe Iesus nena none pule ene Antreas, nenge
Simon Petrus tina. Ana non lohaka pe hele,
9 “Kol suna nei mene ke loi iri lime pe ruo
kinkino ngana nai. Pe lape purpure hulua nemur
ke merei?”
10 Pe Iesus hele, “Iok, a hele lange hehei pe hana
ke teare sio.” Kileng neu ana heilil halang pe hehei
pe hana teare sio nga lamau. Pe tesis mene hana
mur pe te lohot ke iri ana non kina lime iri analoch
iri lime (5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi nemur pe hele urana
toto lange NeHalang pe heronge lange hulua ne-
mur nenge teare nga lamau. Pe poia ruo nemur
ke pomau pule pe hulua nemur te ngau ke saria
una toto nga lemeria ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te ngau ke saria una
ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “A taki-
raua ruo pe loi aluanuana mur. Pomalam lape
ngaunga unne hesil ero.”
13 Iok, Iesus nena hana mur te takiraua loi lime
nem aluana mur pe te takiraua ke ana chasang iri
analoch pe nai ke te muta.
14 Hulua nemur te esia Iesus nge poia merakulo
neu ke pomau pe te hele, “Manmanna toto ke non
nei, i hetatalonga nem nenge te teke lape sio at nga
ich nei.”
15 ✡Iok, Iesus eteia hulua nemur leteria tuanin
ngana mur ke ulolo. Iri te teke lape te laua Iesus

✡ **6:15:** Ioa 18:36

pe te echia i ke te teke aria naungaala ana non ia.
Pomalam Iesus i toro i haka la mule nga hengene
e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana
(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus nena hana mur tei sio
langa ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge iri ero mana. Ol pe te
lohaka nga sulang pe te mana tele nga ech ke tela
nge Kapernam.
18 Pe kileng heingana palaungana lohot pe poia
ech ke ur haka ke halang.
19 Teote ke te siklou nga tunangana lo, pe te naue
Iesus nge i mana nga ech sana kela tautaua iri. Ol
pe te matau toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, “A matau ero iau
paiam.”
21 Ol pe te poia i ke haka luluch nge iri, pe ueiuei
mana tesio nga ech hele nga kileng nenge te lala ia
neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus

22 Iok, pomange rou hulua nenge tetu nga ech
neu ilina hele kura, te eteia ke Iesus tamu haka
luluch nge nena hana mur nga sulang ero. Nena
hana mur tela pe i tu. Pe pule te eteia ke aka elle
mana ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga kileng nenge Tiperias
ke tesio nga kileng nenge Iesus mene loi pe hele
urana toto lange NeHalang pe tunge ke hulua te
ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau pe Iesus iri hul nena
hana mur iri ero mai ol, te lohaka sapele nga

sulang nemur pe tela nge Kapernam ke te tango
rere i.

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga

25 Iok, nga etue nenge te hottaua Iesus nga ech
ilina ele, te onteia i, “Hetoronga, O lotele at lamai
nge ngingie?”
26 Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke man-
manna toto lange imo. Imo a tango rerere iau
iange a ngaua ngaunga nem pe samo una toto. Pe
nga ure nemur nenge e hele pe te lohot manmana,
a tango rere iau ia ero.
27 ✡Ngaunga nenge het mule ke ueiuei, a pur
sakilil ia ana tangonga ero. A tango rara tote
laka ngaunga nenga maulinga ke koko, nenge Non
Tuna lape tunge lange imo. Iange Temere NeHa-
lang tal heke nena kerkerenga lange i ke ulolo.”
28 Pe iri te onteia Iesus, “Ke ume utar mur nenge
NeHalang lemene ke teke mo poia?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Ume nenge NeHalang teke a
poia, ngana koi nei: letemo manmanna nge non
nenge i sipona kulosia at.”
30 ✡Ol pe te ontei mule i, “Ke lape o hele mana pe
utar lohot ke mo esia pe letemem manmanna nge
Iong? Eh, lape o poia utar?
31 ✡Lemem tete mur te ngaua ngaunga menini
ngana nga ich sana lomona ke pomanga tehas sue
nga NeHalang nena alalaha nge hele ke teke, ‘Ana
Non tunge ngaunga nenga tapa ke te ngaua.’ ”
32 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange
imo. Ngaunga nenga tapa nem Moses tunge lange

✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18
✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24

imo ero. Temek laka nenge tungtunge ngaunga
manmanna ngana nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHalang, ngana laka i
nenge sio at nga tapa ke hesue maulinga nga ich
nei."
34 Pe hulua nemur te hele, "Non Soke, talun
heueu nei pe la ol, o tungtunge emem ngaunga
nem."
35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke, "Ngaunga nenga
maulinga, ngana koi iau lo. Mele nenge at nge iau,
lape meteana mule ero ol. Pe mele nenge letena
manmanna nge iau lape meteana ech mule ero ol.
36 Pe imo e hele lange imo, a naue iau lo pe
letemo manmanna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek tunge iri at nge iau
lape teat nge iau. Pe mele nenge at nge iau lape
enek teua i.
38 Iange esio at nga tapa ke e umeia ume nenge
NeHalang lemene taua ke teke e poia. Pe e umeia
ume nga lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at lemene ke teke: Iri
lochloch ngana nenge NeHalang tunge iri at nge
iau, e hile hote elle nge iri ero toto. Lape e hemaul
heke mule iri nga etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke teke, iri nenge tenau la
mana nge Tuna pe leteria manmanna nge i, lape
te mene maulinga ke koko. Pe lape e hemaul heke
mule iri lochloch nga etue nga rume."

41 Pe Iuta mur te longe ke mau pe te tuainaunau
hel rara sapele. Iange Iesus hele ke teke, "Iau laka
ngaunga nem nenge sio at nga tapa."

✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12

42 ✡Ol pe te hele, “Non nei ene Iesus pe temene
laka ne Iosep. Ita ta eteia temene pe tana. Pe
pomerei hele ke teke, ‘Esio at nga tapa’?”

43 Pe Iesus hele, “A tuainaunau hel rara nge imo
ero.
44 ✡Mele at nge iau nga i sipona lemene ngana
ero. Temek nenge kulosia iau at poia mele nem ke
at nge iau. Pe lape e hemaul heke i nga etue nga
rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas ke,

“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang hetore iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe NeHalang pe te
nanasia, lape teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek ero. Iau toro mana e
naue Temek NeHalang iange eat nge i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Mele
nenge letena manmanna nge iau, mene maulinga
ke koko ke ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge maulinga ke koko ngana
koi iau.
49 Lemo tete mur te ngaua ngaunga menini ngana
nga ich sana lomona pe te mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at nga tapa nei altoto.
Mele nenge ngaua ngaunga nei lape mete ero.
51 Pe ngaunga nenga maulinga ke koko nenge sio
at nga tapa, ngana koi iau. Pe nenge teke mele
ngaua ngaunga nei, lape tu ke maulul mana ol. Ke
ngaunga nem, ngana koi iau sipok mirak, nenge
lape e tunge. Pe e tunge ke hulua nga ich lochloch
ngana te mene maulinga.”

✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13 ✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16 ✡ **6:48:** Ioa 6:32,58

52 Ol pe Iuta mur te hele inin hel rara nge iri pe
te hele, “Non nei mai tunge mirana ke ta ngaua ke
mere mai?”
53 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange
imo. Nenge teke a ngaua Non Tuna mirana ero pe
ainia eina ero, lape atu ke a maulul ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik, te
mene maulinga ke koko. Pe lape e hemaul heke
mule iri nga etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga toto pe eik i ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik, tetu teu
luluch nge iau pe etu teu luluch nge iri.
57 ✡Temek nenge tu ke maulul ke kokoes kulosia
iau at, pe lape etu ke kokoes ke pomange i. Ke
pomalam mana mele nenge ngaua mirak, lape tu
ke kokoes ke pomange iau.
58 Iau ngaunga nenge sio at nga tapa pe epoi ke
pomanga ngaunga menini ngana nenge lemo tete
mur te ngaua ero. Iri te ngaua ngaunga menini
ngana nem pe te mete. Pe mele nenge ngaua
mirak, lape tetu ke te maulul mana ol.”
59 Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele nge
Kapernam pe helele ia ure nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur te longe pe te ontei,
“Hengetoro nei anali toto i. Itei nenge lape longo
la ke nek kura mai?”
61 Pe Iesus eteia ke nena hana mur te tu-
ainaunau hel rara lo. Ol pe hele lange iri,
“Pomerei? Hengetoro nei helosio ia letemo man-
manna ngana kai?

✡ **6:57:** 1Io 3:24

62 Heueu nei, nenge teke a naue Non Tuna nge
lohaka la mule nga kileng nenge at ia, lape hep-
oreke letemo manmanna ngana pule?
63 NeHalang Opene tunge maulinga ke koko;
pe none na kerkerenga ana ume pele ero. Ke
helenga nemur nenge e heleia lala nge imo nem,
Opepengpeng laka nena helenga mur. Pe helenga
nemur te tunge maulinga.
64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria manmanna
ero." Iesus etei tele iri ke het lo. Iri nenge leteria
manmanna ero pe i nenge lape tung heke i langa
hana porekreke ngana mur pereia.
65 ✡Ol pe Iesus hele, "Ke ngana laka nenge e hele
ke e teke, 'Mele pele at nge iau ero. Iri nenge
Temek poia ke teat nge iau, iri toro mana teat nge
iau.' "
66 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur
halang nenge te nanasia i, te ua mule pe te nanasia
i ero ol.
67 Pe Iesus onteia nena hana mur nenge iri
analoch pe nai neu, "Imo a teke ala pule, ae?"
68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia, "Non Soke, lape
mola mule nge itei ol? Helenga mur nga maulinga
ke koko laka tunge Iong.
69 Pe letemem manmanna pe mo eteia ke Iong
NeHalang nena non nenge heongana toto."
70 Ol pe Iesus tuacholia, "Iau, e henonou hot ke
imo analoch pe nai. Pe elle nge imo nanas tau tote
non poreke ngana nena poinga mur."
71 Iesus helele ia Iutas nenge Simon Iskariot
tuna. Iutas i none nga Iesus nena hana analoch pe

✡ **6:64:** Ioa 13:11 ✡ **6:65:** Ioa 6:44 ✡ **6:68:** Mat 16:16

nai neu. Pe nga hoena tung heke mule Iesus lange
hana porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng mur nge
Kalelea. Iesus lemene ero nge lange Iutea iange
Iuta mur te kulala tote i ke te hune i.
2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana palaugana
nenge Iuta mur te mahoch rara nga reria pelpele
mur, heroi toto lo.
3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange i, “Iong
toinge o lohaka nga lamai pe ola nge Iutea ke lem
hana mur nga lamau te esia ure nemur nenge o
hele pe lohot manmana.
4 Iange mele nenge teke hulua lochloch ngana te
eteia i, poi komkome ure mur ero. Ke ure nemur
nenge o popoia iri nem, o poia ke hulua lochloch
ngana nga ich te naue.”
5 ✡Pe Iesus titina mur leteria manmanna nge i
ero pule.
6 Pomalam Iesus hele lange iri, “Iau, ak etue toto
ngana at ero kura pe imo etue lochloch urana nge
imo.
7 Iange hulua lochloch ngana nga ich nei lape
saria keke imo ero. Pe iau, lape saria keke iau
iange e hele chach hote ure poreke ngana mur
nenge te popoia.
8 Ke pomalam, imo ala nga ngaunga matana
palaungana nem. Pe iau lape ela ero iange ak etue
toto ngana at ero kura.”

✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14

9 Iesus hele ke mau ke het pe tu sapele nge
Kalelea.
10 Iok, Iesus titina mur tela nga ngaunga matana
palaungana neu lo. Pe Iesus haka la pule. La pe
hetei hote i lange hehei pe hana ero. La kome
mana.
11 Pe nga ngaunga matana neu, Iuta mur te
tangtango pe te ontei rerere i, “Anau ke non nei
ngai mai?”
12 Iok, te hele chunuchnuch ia Iesus ke halang
toto nga hulua leteria. Hel te teke, “Non nem, non
urana ngana iam.”

Pe hel te hele, “Ero iam, non nem pallaklaka ia
hehei pe hana.”
13 Pe elle nge iri ana seilil ero nge haliu hote
Iesus, iange te mataua Iuta mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga matana neu teke hetet lo
pe Iesus i haka langa NeHalang nena pele palaungana pe talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tuanin rara pe te hele,
“Non nei langa hengetoro e ero toto i. Pe eteia ure
lochloch ngana nemur ke merei?”
16 ✡Pe Iesus hele, “Hengetoro nemur nenge e
tung hotote nei, iau sipok lek ia ero. At pengpeng
nge i nenge kulosia iau at.
17 Nenge teke mele mutena ke nanasia NeHalang lemene ngana, lape eteia ke lek hengetoro
nemur teat nge NeHalang. Pe iau sipok lek ero.

✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10

18 ✡Pe iri nenge te hetottoro nga iri siporia reria
kerkerenga, te teke hehei pe hana te heto hekeke
iri. Pe mele nenge lemene ke hehei pe hana te heto
heke i nenge kulosia i ke at, heleia helenga nge
manmanna pe pallaklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga mur lange imo. Pe
amo e nge imo longo taua hotonga nemur ero. Pe
pomerei toto nenge a teke a hune iau mam?”
20 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong nge lape un-
einei tuteu nge iong iam. Itei nenge teke hununе
iong mam e?”
21 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele mana pe
ute e lohot pe imo lochloch letemo una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga nenga us rir ngana
lange imo. (Hotonga nem talun nge Moses ero.
Talun nge lemo tete mur nike.) Pe imo arir us nga
Sapat ana etue.
23 ✡Imo a nanas tau pengpeng ia hotonga nem
ke nenge teke a riria mamau sune nga Sapat ana
etue, a teke ute pele ero. Pe pomerei nenge letemo
inin taua iau nge e hemasia none nga etue nem
pule?
24 A henonou pulut mene perimo langa mele na
poinga ero. A amnei teu la ke nek toto mukam. Ke
het pe a heleia ke ma ke pengpeng.”

Iesus Mai I Non Nenge Mene Tuangaola Nge Heo Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng hana hel nge
Ierusalem te talun ke te ontei sapele, “Non nenge
te teke te hununе kaloi?

✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16

26 Ngana paiam haliuliu nga hulua leteria pe te
poia helenga unne lange i ero mana pamam. Eh,
lape hana nenge iri mukmuka te teke non nei i
Kristus kai?
27 ✡Ero nike. Ita ta eteia non nei na kileng. Pe
nga etue nenge Kristus at, mele eteia at ngana
ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele ana
sauach kura pe alngana hot, "Oe, imo a eteia iau
pe a eteia eat ngak. Pe eat lamai nga iau sipok
lemek ngak ero. Pe i nenge kulosia iau at tu ke
manmanna pe imo a eteia i ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu luluch nge i pe i
kulosia iau at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe hana nemur te teke te
laua i, pe ero. Iange ana etue toto at ero kura.
31 Pe hulua halang nga iri nenge temes neu,
leteria manmanna nge Iesus. Pe te hele, "Iok, non
nei poia ure halang ke te lohot ke ulolo, pe non
nenge mene tuangaola nge heo ngana at pe lape
poia ure halang toto ke te lohot ol?"

Hana Papalauna Mur Te Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te longe hulua nge te hele
chunuchnuch ia ure nemur nge Iesus. Pomalam
tunginga ana hana papalauna mur pe Paresio
mur te kulosia NeHalang nena pele ana naun-
gaala mur ke te laua Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape etu luluch nge imo ke
etue choro mana ol pe lape ela mule nge i nenge
kulosia iau at.

✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29 ✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44

34 ✡Pe lape a tango rere iau pe a hottaua iau ero.
Pe aat nga kileng nenge etu ia ero.”
35 Ol pe Iuta mur te ontei hel nge iri, “Non nei
mai teke la langai nenge lape ta hottaua i ero
mai? Ita rera hana mur tetu nga kileng papalauna
nemur nge Krik. Pe lape non nei lange iri ke
hetottore iri kai?
36 Na helenga nei luna merei? Nenge hele ke
teke, ‘Lape a tango rere iau pe a hottaua iau ero.
Pe kileng nenge etu ia, amo e at ia ero.’ ”

Iesus Heleia Ech Nenge Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga matana neu ana etue
nenge het ia, i etue palaungana ia. Pe Iesus mes
haka pe hele ke palaungana toto, “Mele nenge
meteana ech, at nge iau ke in ech.
38 ✡Mele nenge letena manmanna nge iau, Ne-
Halang nena alalaha hele ke teke, ‘Lape ech tana
nenge tunge maulinga ke koko lape lelele nga
letena.’ ”
39 ✡Nga nenge nei Iesus helele ia Opepengpeng.
Opepengpeng nem te tung hote ero kura. Pe nga
etue nenge Iesus lohaka mule ke mene hemalma-
linga palaungana ol, iri nenge leteria manmanna
nge Iesus lape te mene Opepengpeng nem ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus nena helenga mur pe
hel te hele, “Manmanna toto ke non nei i Hetata-
longa.”
41 ✡Pe hel te hele, “Non nei, i Kristus.”

✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36 ✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11 ✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46

Pe hel pule te hele, “Kristus at nga kileng nenge
Kalelea ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha hele ke teke, Kristus
at nge Petlehem nga kileng nenge ne Teuit tutu ia.
Pe lohot pengpeng nge ne Teuit na tete mur.”
43 Nenge nei poia hulua nemur ke telas lele hel.
44 Ke hel te teke te laua Iesus pe mele pele sie i
ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena pele ana naungaala
mur tela mule pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe Paresio mur te onteia iri,
“Pomerei nenge a mene Iesus at ero mam?”
46 ✡Pe naungaala nemur te hele, “Non e hele
ngana pomange non nei ero i.”
47 Pe Paresio mur te hele, “Luna pomanga a teke
i pallaka ia imo pule. Ae?
48 ✡Pe a longe hana papalauna hel pe Paresio hel
nge leteria manmanna nge i pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur nenge te eteia hotonga
mur ero, NeHalang lape hemete iri.”
50 ✡Pe non Paresio e nge ene Nikotemus la tala
ke esia Iesus lo. Ana non lohaka pe hele ke teke,
51 “Ita rera hotonga hele ke teke talau pulut
mene none ero. Ta longo teu lange i ke nek pe
tanau urume ure nemur nenge popoia mukam.”
52 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong mam lem nge
Kalelea pule ma? Onau teu langa NeHalang nena

✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42
✡ **7:50:** Ioa 3:1-2 ✡ **7:52:** Ioa 7:41-42

alalaha ke nek mukam. Pe lape o eteia ke hetata-
longa pele at nge Kalelea ero." [
53 Ke het pe iri lochloch tela mule nga reria
kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene nge Oliua.
2 Iok, nga uach uruna Iesus la mule nga NeHa-
lang nena pele palaungana. Pe nga lamau hulua
teat nge i. Ol pe Iesus are sio pe hetottore iri.
3 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio mur
te mene teua hei salaunga kina e pe te poia hei neu
ke mes nga hulua mataria.
4 Pe te hele lange Iesus, "Hetoronga, hei nei te
hottaua i nge salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses hele ke teke hei
nenge pomai ta tamal hune ana um. Iok o hele,
lape mopoi ke mere?"
6 Iri te teke tetua laka hote i ke heleia helenga
poreke ngana e. Pomalam te tamal hote onteinga
neu.
Pe ero. Iesus tatuch sio ke has nga ich nga penna
kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te onteitei kura. Pomalam
Iesus mes haka pe hele, "Nenge teke amo e nge imo
poia poinga poreke ngana e ero toto, i muka ia imo
ke tamal tele hei nem."
8 Pe Iesus tatuch sio mule ke has nga ich.
9 Hana nemur te longe helenga neu pe te ua ke
iri ellechle. Hana tuauna ngana mur te ua tala pe

✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7

kulpo mur te nanasia iri. Lala kela Iesus i toro
mana tu ol pe hei neu pule mes nga munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka pe onteia hei neu, “Hei
nem, hana nemur ol? Pomere, mele e nge tu ke
palot am melmelenga ana helenga ero kai?”
11 ✡Pe hei neu hele, “Non Soke, mele ero ol i.”
Pe Iesus hele, “Iau lape e hele hote iong ero pule.
Ola pe o poia poinga poreke ngana ero ol.”]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus hele la mule nge
hehei pe hana, hele ke teke, “Iau lemenge nenga
ich nei. Mele nenge nanasia iau lape i nga kileng
au ngana ero ol. Iange lape mene lemenge nenga
maulinga.”
13 Ol pe Paresio mur te hele, “Nga etue nenge o
hele urumrume iong, iong toro mana o teke ure
nemur manmanna. Pe imem mo teke o chan-
nanga.”
14 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iau sipok e hele urum-
rume iau. Pe lek helenga nemur manmanna iange
iau e eteia eat ngak pe e eteia ela ngak. Pe imo a
eteia eat ngak pe ela ngak ero.
15 ✡Imo a amnei teu ngamo nga ure mur, a poia
nga poinga nemur nga ich. Pe iau e henonou perik
lange mele nga poinga poreke ngana e ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei teu langa mele nena
poinga, lek helenga mur manmanna iange iau
toro e poia ero. Temek nenge kulosia iau at tu
luluch nge iau pe e poia.
17 ✡Imo lemo hotonga hele ke teke, ‘Nenge teke

✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15

hana nai te hele hote helenga elle, helenga nem
manmanna.'
18 ✡Pe iau, iau toro koi nenge e hele urumrume
iau nei. Pe neingak laka Temek nenge kulosia iau
at."
19 Ol pe hana nemur te ontei, "Ke Temem ngai?"
Pe Iesus hele, "Imo a eteia iau ero pe a eteia
Temek ero. Nenge teke a eteia iau, lape a eteia
Temek pule."
20 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele
palaungana letena nga tunginga mur tema
ngaria, pe helele ia helenga nemur. Pe mele
pele laua i ero iange ana etue at ero kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe hana ke
teke, "Iau e lala lo koi. Pe lape a tongo rere iau pe a
mete hite lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape
a at nga kileng nenge e lala ia nei ero."
22 Iuta mur te longe helenga neu pe te ontei hel
mule nge iri ke mai, "Pomerei nenge hele ke teke,
'Imo lape at nga kileng nenge e lala ia nei ero mai?'
Lape i sipona hun mule i kai?"
23 ✡Pe Iesus hele, "Imo lemo nge sio pe iau lek
nga lut. Imo lemo nga ich nei pe iau lek nga ich
nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape a mete hite lemo
poinga poreke ngana mur. Iau laka nenge e teke
iau koloi. Pe nenge teke letemo manmanna nga
nei ero, manmanna toto ke lape a mete hite lemo
poinga poreke ngana mur."

✡ **8:18:** 1Io 5:9 ✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33
✡ **8:23:** Ioa 3:31

25 Pe hana nemur te ontei, “Ke iong itei ne-
mam?”
Pe Iesus tuacholia, “Iau itei? Nem e heleia lange
imo ke ulolo.
26 Pe lek helenga halang nge lape e hele hote
lemo poinga poreke ngana mur. Pe i nenge ku-
losia iau at na poinga mur pengpeng toto. Pe ure
nemur nenge e longe nge i, e heleia ke pengpeng
lange hehei pe hana nga ich nei.”
27 Iesus helele ia Temene pe hehei pe hana te
eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele, “Nga etue nenge
a heon heke Non Tuna, lape a eteia ke iau laka
nenge e teke iau koloi. Pe lape a eteia ke e poia
ute pele nga lemek ngak ero. E hele ke pomanga
Temek hetoro iau ia.
29 Iange i nenge kulosia iau at, ngana koi tu
luluch nge iau; Hile iau ke iau toro ero iange e
nanas mene lemene ngana ke kokoes.”
30 Iesus hele ke mau pe hulua leteria manmanna
nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange Iuta mur nenge leteria
manmanna nge i ke teke, “Nenge teke a rahite lek
hengetoro mur ke kerkereng, lape lek hana mur
toto laka imo.
32 Pe lape a eteia helenga manmanna ngana. Pe
helenga manmanna ngana nem lape un hote ure
mur nenge rahit ele imo pe poia imo ke a ume
manmanna nge mele ero ol.”
33 ✡Pe iri te hele, “Apraham nena tete mur i
imem. Pe mo ume nge mele ero kura i. Pe pomere

✡ **8:28:** Ioa 3:14 ✡ **8:33:** Mat 3:9

nenge o hele ke o teke lape mo ume manmanna
nge mele ero ol?”

34 ✡Pe Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna
lange imo. Iri lochloch nenge te popoi poinga
poreke ngana, poinga poreke ngana nem chiu hit
tote iri ke tepoi manmana poinga poreke ngana ke
kokoes.
35 Hekuleileinga ana non nenge tu luluch nge
none pe nehei pe tutuna mur, i tuteu toto nge iri
ero. Pe non nem tuna mana lape tu teu toto nge
temene pe tana.
36 Ke nenge teke NeHalang Tuna poia imo ke atu
ke nek, lape atu ke nek toto sapele.
37 E eteia ke Apraham nena tete mur imo. Pe imo
a teke a hune iau iange a mene lek hengetoro mur
ero.
38 Pe e helele ia ure nemur nenge Temek
henonou iau ia lala nge imo. Ke imo a poia laka
ure nemur nenge Tememo NeHalang teke a poia.”

39 ✡Pe iri te tuacholia, “Imem tememem laka
Apraham.”

Pe Iesus hele, “Toinge Apraham tutuna mur imo
ke manmanna, lape lemo poinga mur pomanga
Apraham nena poinga mur nike. Pe ero.
40 Helenga manmanna ngana mur nenge e
longe nge NeHalang e hele hote lange imo. Pe ero,
a teke a hununе iau kura. Pe Apraham poia poinga
pele nge pomai ero.
41 ✡Tememo nena poinga laka nenge a popoia
nem.”

✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9 ✡ **8:41:** Isa 63:16

Pe iri te hele, “Ouo! Iong o teke imem tememem itei? Imem tamem hei salaunga kina e ero i! Imem Tememem laka NeHalang i toro.”
42 Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke Tememo toto NeHalang toinge lememo taua iau. Iange iau etu luluch nge i koi nenge eat nei. Pe eat nga iau sipok lemek ngak ero; i sipona kulosia iau ke eat.
43 Pe lek helenga mallaha nge imo ero iange lememo ero ia lek hengetoro mur.
44 ✡Imo tememo laka non poreke ngana ke a nanas tau menmene nena poinga mur. I hunun hana ke te metmete nga tele ngana toto nike. Pe i nge lemene ero ia helenga manmanna ngana iange helenga manmanna ngana e tu nge i ero toto. I hetei hot pengpeng ia i nga nena pallakanga mur. Iange i pallaka hali pe pallakanga kina i toto.
45 Pe iau e heleia helenga nge manmanna pe letemo manmanna ia lek helenga ero.
46 ✡Amo tei hottaua iau nge e poia poinga poreke ngana e lo? Iau e helele ia helenga nge manmanna. Pe pomerei letemo manmanna nge iau ero?
47 ✡NeHalang tutuna mur laka iri nenge te longo taua nena helenga mur. Pe imo a longo taua nena helenga mur ero. Luna pomanga NeHalang tutuna mur imo ero.”

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin taua i, “Iong uneinei laka tuteu nge iong iange lem nge Samaria iam.”
49 Pe Iesus hele, “Iau uneinei tu teu nge iau ero. Iau e heto heke tote Temek pe imo atal sio tote iau.

✡ **8:44:** 1Io 3:8 ✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 ✡ **8:47:** 1Io 4:6
✡ **8:48:** Mak 3:21-22

50 Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau
ero. Mele e pule lemene ke teke hehei pe hana
te heto heke iau. Pe i, ana ume nenge amnei
urumrume poinga mur.
51 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Mele
nenge longo taua lek hengetoro mur lape mete
ero."
52 Pe Iuta mur te hele, "Nenge nei mo eteia ke
uneinei tu teu nge Iong! Iange Apraham pe hetat-
alonga mur te mete lo. Pe iong o teke, 'Mele nenge
nanasia lek hengetoro mur ke nek lape mete ero.'
53 Ita rette Apraham mete ke ulolo. Pe pule
hetatalonga mur te mete lo. Pe iong mam! O teke
iong palaungana toto nge i ma? O teke iong itei
panem mam?"
54 Pe Iesus hele, "Nenge teke e heto heke iau
sipok ek, lape luna ero toto. Pe Temek NeHalang
nenge a heto amo Soke ia, i sipona hemalmalia
iau.
55 Iau e eteia i pe imo a eteia i ero toto. Pe nenge
teke e hele ke e eteia i ero, lape iau non nenge e
pallaklaka ke mange imo. Pe iau e rahite nena
helenga mur iange e eteia i.
56 Tememo Apraham iech toto nge lape esia iau
nga ak etue. I esia pe iech ele tote."
57 Pe Iuta mur te hele lange i, "Ia iong mam o
naue Apraham lo ma? Am hesinga iri ana non
kina nai pe analoch ero kura iam." (30)
58 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke manmanna toto
lange imo. Apraham tana hoe i ero kura pe iau etu
tala lo."

✡ **8:51:** Ioa 5:24 ✡ **8:58:** Ioa 1:1

59 Iesus hele ke mau pe Iuta mur te lolochia um
ke te teke te tamal hune i. Pe ero. Iesus erue
sio nga mataria pe i hot nga NeHalang na pele
palaungana neu ke lange hot.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue none nge matana hit.
Non neu tehoe i pe matana hit nike.
2 ✡Ol pe nena hana mur te onteia i, “Hetoronga,
itei toto poia poinga poreke ngana nenge non nei
te hoe pe matana hit mai? Isipona ma alona mur?”
3 ✡Pe Iesus hele, “Non nei tehoe pe matana hit.
Isipona pe alona mur te poia poinga poreke ngana
e ero. Pe ure nei lohot ke hemallaha hote NeHa-
lang nena kerkerenga nge non nei.
4 Heueu nei uach mana kura pe ta popoia i
nenge kulosia iau at nei ana ume. Iange miliko at
pe mele lape ume ero ol.
5 ✡Nga etue nenge e tutu nga ich nei, iau sipok
iau lemenge nenga ich.”
6 ✡Iesus hele ke mau ke het pe ulut sio nga ich pe
poia melete nga melona. Ke het pe unhite nga non
neu matana.
7 Ol pe hele lange non neu, “Ola ke onun nga
ech matana nenge Siloam.” (helenga neu luna,
Kulosia la.) Ke non neu la ke nun pe at mule pe
nau ke nek sapele.
8 Pe non neu na kileng ngana mur pe iri nenge
te naue i nge long usus ure nga tele ngana te ontei,

✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4 ✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23

“Non nenge arare pe long usus ure nge hehei pe
hana mam lom?”
9 Pe hel te hele, “Oe, i laka lom.”

Pe hel teke, “Ero, i mele e pule pe nakuna mange
non nem iam.”

Pe non neu hele, “Iau sipok i loi.”

10 Pe iri te ontei, “Pe matam urana mule ke
merei?”
11 Pe non neu hele, “Non nenge te hetue ene ke
Iesus, poia melete pe unhite nga matak. Pe hele at
nge iau kela enun nge Siloam. Iok, ela ke enun pe
enau mule sapele!”

12 Pe iri te ontei, “Ke ana non nem ngai?” Pe non
neu tuacholia, “E etei ero i.”

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te mene non mata hit neu
lange Paresio mur.
14 Pe Iesus une melete nga non neu matana ke
urana mule nga Sapat ana etue.
15 Pomalam Paresio mur te onteia non neu,
“Iong mam onau mule ke merei?”

Pe non neu hele, “Iesus poia melete nga matak
pe enun pe enau mule sapele.”

16 Ol pe Paresio mur hel te hele, “Nakuna nenge
non nei NeHalang kulosia at ero i, ngana kai
nenge nanasia hotonga mur nga etue palaungana
nei ero mai.”

Pe hel te hele, “Nenge teke non nei i non nge
popoi poinga poreke ngana, poi hote ure palaun-
gana e nge pomai ero.” Pomalam telas lele hel
sapele.

17 ✡Ol pe te ontei mule non neu, “O amnei lange
non nenge poia matam ke urana mule nem, non
tei toto ia mau?”
Pe ana non tuacholia, “Non nem i hetatalonga ia
laka.”
18 Non neu matana hit tala mukam pe heueu
nei nau mule ke nek ol. Pe Iuta mur leteria
manmanna nga neu ero. Ol pe te hekulo non neu
temene pe tana aria
19 pe te onteia iri, “Tumo nenge a teke ahoe pe
matana hit ka loi? Iok, heueu nei matana urana
mule ke merei?”
20 Pe non neu temene pe tana te hele, “Mo eteia
ke i tumem ia nge mo hoe pe matana hit.
21 Pe heueu nei matana charchara pe es ke nek
mule. Nenge nem imem mo etei teu la ero ol. Itei
toto nenge poia matana ke charchara mule? Ana
non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo
la.”
22 Non neu temene pe tana te hele ke mai iange
te mataua Iuta mur aria papalauna mur nge te
hele ke te teke, nenge teke mele heleia Iesus nge
i Non nge Hemasinga, lape tepoi ele mele nem ke
langa hetoronga ana pele ero ol.
23 Ke ngana laka nenge temene pe tana te hele
ke te teke, “Ana non i palaungana lo. A onteia i pe
hele lange imo la.”
24 Iok, te iua non mata hit nenge matana urana
mule neu henai ngana, pe te hele, “O heto haka
tote NeHalang ene pe o hele ke manmanna. Imem
mo eteia ke non nenge o helele ia nem i non poreke
ngana.”

✡ **9:17:** Ioa 4:19

25 Pe non neu tuacholia, “A teke non nem i non
poreke ngana, nem e eteia ero. Pe ute elle mana
nge e eteia. Ngana laka nenge; iau matak hit
mukam pe heueu nei e es mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te ontei, “Iok, poia utar
lange iong? Pe poia iong ke matam charchara ke
merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E hele lange imo ke
ulolo pe lememo ero nge a longe. Pe pomerei toto
nenge a teke a longo mule? A teke a lohot ke nena
hana mur imo pule? Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke te teke, “Non nem
nena non laka iong. Imem, Moses nena non mur
koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang hele lala nge Moses
lo, pe non nem mo eteia at ngana ero iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi letek lilil iam. Non nei
poia matak ke charchara mule. Pe pomere a teke
a eteia at ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke NeHalang longo lala
nge iri nemur nenge te heto hekeke i pe te longo
tautaua i. Pe iri nemur nenge te popoi poinga
poreke ngana NeHalang longo lange iri ero.
32 A longe mele nge tehoe pe matana hit pe none
hemas mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang kulosia non nei ke at
ero, lape poia ute pele ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong tam hoe iong pe
poinga poreke ngana tu luluch nge iong nike. Pe o
teke o hetoro mule kai imem mai?” Ol pe telope
hote i nga hetoronga ana pele.

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu nge te lope hote i nga
hetoronga ana pele pe la ke hottaua i. Pe Iesus
hele, “Letem manmanna nge Non Tuna?”
36 Pe non neu ontei, “Non Soke, Non Tuna mam
itei toto ia? O heleia at nge iau. Pomalam lape
letek manmanna nge i.”
37 Pe Iesus hele lange non neu, “Ngana iam o
esesia i nemam lom. Non Tuna laka nenge hele
lululuch nge iong nem.”
38 Pe non neu hele, “Non Soke, letek manmanna
nge iong.” Ol pe non neu tualou sio pe heto heke
Iesus.
39 Pe Iesus hele, “Eat nga ich nei ke e tatalo ele
hehei pe hana nga etue palaungana nenge atat. Pe
eat ke iri nemur nenge mataria hit tenau mulmule
pe iri nenge te nachnau mataria hitit.”
40 ✡Pe Paresio mur hel nge tetu rochroi nge
Iesus, te longe Iesus nge hele ke mau pe te ontei,
“Ke pomerei? Imem nei matamem hit pule kai?”
41 Pe Iesus hele, “Nenge teke matamo hit lape
lete meena ngana nga poinga poreke ngana ero
nge imo. Pe heueu nei a hele ke a teke a nachnau
kura. Pomalam lete meena ngana nem tu nge imo
kura.”

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke, “E hele ke man-
manna toto lange imo. Sipsip mur tetu teu nga
mapuo letena. Pe mele nenge i teu nga mapuo

✡ **9:40:** Mat 15:14

nem matana ero pe tamu tote mapuo ke lange teu,
mele nem i non nenge kemkeme pe hunun.
2 Pe non nenge i teu nga mapuo nem matana,
mele nem i non nenge nauelele sipsip mur.
3 Pe non nenge nauelele mapuo nem matana
lohe piunga nge i. Pe sipsip mur te longo urume
non nenge nauelele iri kanna. Pe hetetue nena
sipsip mur eria pe koko hote iri ke tela nge hot.
4 Nga etue nenge koko hote nena sipsip mur,
ana non i ke i mukmuka nge nena sipsip mur. Pe
nena sipsip mur te nanasia i iange te longo urume
kanna.
5 Pe sipsip nemur te nanas pulut mene none ero.
Iri lape te ua mule non nem ana iange te longo
urume kanna ero."
6 Iesus nene nananga nei lange hehei pe hana pe
te eteia luna ero toto.
7 Ol pe Iesus hele mule, "E hele ke manmanna
lange imo, sipsip nemur reria piunga matana koi
iau.
8 ✡Pe iri nemur nenge teat tala nge iau, iri hana
nenge te kemkeme pe iri hana nenge te hunun. Pe
sipsip nemur te longo urume karia ero.
9 Iau nge iau piunga matana koloi. Pe mele
nenge iteu pengpeng nge iau, lape NeHalang
mene mule i. Pe lape i teueu pe i hotot ke men-
mene ana ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat ke te kemkeme pe te
hunun pe te heporeke sipsip mur. Pe iau eat ia
maulinga nge iri. Pe maulinga nem lape muta toto
nge iri.
11 ✡ "Iau sipok, iau non urana ngana nenge

✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3 ✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17

enau elele sipsip mur. Pe non urana ngana nenge
nauelele sipsip mur, tung heke i sipona ke mete ke
halaua nena sipsip mur.
12 ✡Pe non nenge umume ke nauelele sipsip mur
pe te ololia i, nena sipsip toto nemur ero. Nga etue
nenge non nem naue kaone hinolo nge atat, lape
ua pe sipsip nemur iri toro tetu ol. Pe kaone hinolo
nem at ke hun lapue sipsip nemur pe telot parai.
13 Non nem poia poinga nei iange ume nenge
teol mene i. Pe letena tu toto nge sipsip nemur ero.
14 “Iau sipok, iau non urana ngana nenge enau
elele sipsip mur. E etei tote lek sipsip mur pe iri te
etei tote iau.
15 ✡Pomalam mana nge Temek nge etei tote iau
pe iau e etei tote i. Pe e tung heke iau ke e mete ke
e halaua lek sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel pule tetu teu nga mapuo
nei ero. Iri pule te longo urume kalik pe lape e
mene iri at pule. Ke lape sipsip mur aria tuluk elle
pe aria naungaala elle mana.
17 ✡Temek mutena tau tote iau iange e tung heke
iau ke e mete pe lape e maul haka mule.
18 Mele pele nakuna ero toto nge hemete tote
iau. Iau sipok e tung heke iau nga lemek ngak. Nga
iau sipok lek kerkerenga e tung heke iau ke e mete.
Pe nga iau sipok lek kerkerenga e lohaka mule nga
metenga. Nenge nei Temek i sipona heleia at nge
iau.”
19 Iuta mur te longe Iesus na helenga nemur pe
telas hel mule.

✡ **10:12:** Ume 20:29 ✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16 ✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9

20 Pe halang nge iri te hele, “Uneinei tu teu nge i
pe poia i ke ana hauaua tototo lola. A longo lange
i ke?”
21 Pe hel te hele, “Non e nenge uneinei poia
ke ana hauaua toto, heleia helenga nemur nenge
pomai ero. Uneinei pele mam poia non mata hit e
ke matana charchara mule loma, ae?”

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga ana etue palaungana
lohot nge Ierusalem. Nga etue neu leteria metene
mule nenge te tunge pele palaungana lange NeHa-
lang ke nena ia nge nike. Pe etue neu lohot laka
nga kileng lololo ngana ana etue.
23 Iok, Iesus ii nga NeHalang na pele palaun-
gana. Pe ii nga pele palaungana nem unne nenge
te etue ke ene Ne Solomon Nena Sauach.
24 Pe Iuta mur te heliliu hite i pe te hele, “Nge
ngingie ol pe o hemallaha hote iong at nge imem?
O hele pengpeng mana, iong Kristus mam lom
ae?”
25 Pe Iesus hele, “E hele lange imo ke ulolo pe
letemo manmanna ero. Ure nemur nenge e hele
pe te lohot manmana, e poia nga Temek ene. Pe
ure nemur te hemallaha hote iau.
26 Pe imo letemo manmanna nge iau ero toto
iange lek sipsip mur imo ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur pe iri te longo urume
kalik pe te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero ol iange e tunge
maulinga ke koko lange iri pe tetu nga perik. Pe
mele pele mene hote iri ero toto.

✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39

29 Temek tunge sipsip nemur at nge iau. Pe i, i
palaungana toto nga hehei pe hana lochloch. Pe
mele pele mene hote iri nga Temek penna ero toto.
30 Imem nai Temek imem elle mana."
31 Ol pe Iuta mur te lochloch um ke te teke te
tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri, "Iau e henonou hote
Temek nena kerkerenga lange imo, nga nenge e
hele pe ure te lohot manmana. Pe tei toto nenge
poia imo ke a teke a tamal hun iau ia, e?"
33 ✡Pe Iuta mur te hele, "Mo tamal hune iong
nga ure nemur ero. Mo teke mo tamal hune
iong iange, iong none mana pe o hele poreke tote
NeHalang, nga nenge o teke imo nai NeHalang
imo elle mana!"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri, "NeHalang nena he-
lenga masio nga lemo hotonga pule nenge hele ke
teke, 'Imo nehalang.'
35 Nge nike hana nenge te longe NeHalang nena
hotonga, NeHalang hetue iri ke iri nehalang. Pe
helenga nenge masio nga NeHalang nena alalaha
helenga nem manmanna.
36 Iau NeHalang i sipona hesilei hote iau pe
kulosia iau ke esio at nga ich nei. Pe pomerei a
hele ke a teke e hele poreke NeHalang nenge e hele
ke e teke, 'Iau NeHalang Tuna'?
37 Nenge teke e poia Temek ana ume ero, urana
nge letemo manmanna nge iau ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek ana ume. Pe pomerei
letemo manmanna nge iau ero? Pomam, letemo
manmanna nga ure nemur nenge e hele pe te

✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11

lohot manmana. Pomalam lape letemo mallaha
pe a eteia ke Temek tuteu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge Temek."
39 Ol pe Iuta mur te teke te laua Iesus, pe Iesus
sereha mana nga peria pe la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga ech nge Iortan kela mule
nga kileng nenge Ioanes henunun hehei pe hana
ia nge nike, kela tu lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i pe te hele, "Ioanes
hele pe ure mur te lohot mana ero. Ure lochloch
ngana nenge Ioanes helele ia nge non nei, lohot ke
manmanna."
42 Pe hulua halang nga kileng neu leteria man-
manna nge Iesus.

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene Lasarus singina haleles. Pe
ana non tu nge Petani nga kileng nenge Maria iri
nai tina Marta te tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka nenge nga hoena pasiling
heke ure inangana ehech ngana nga Iesus apena
pe unhite nga palpalna ina. Pe Lasarus nenge
singina haleles neu, liliuna mur koi hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te hekulo helenga lange
Iesus, "Non Soke, non nenge mutem tau tote koi
singina haleles."
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau pe hele, "Non nem
lape mete hot ia haleles nem ero. Haleles nem
lape poia hehei pe hana ke te naue NeHalang
nena kerkerenga pe te heto heke tote NeHalang

✡ **10:40:** Ioa 1:28 ✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3
✡ **11:4:** Ioa 9:3

ene. Pe nga kue nem mana lape te heto heke tote
NeHalang Tuna ene pule."
5 Iesus mutena tau tote Marta pe tina pe
Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe Lasarus pingana nge
singina haleles la sapele ero. Tunga kileng nenge
tutuia neu ke etue nai mule.
7 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "Tala
mule nge Iutea."
8 Pe nena hana mur te hele, "Hetoronga, Iuta
mur nga lamau te teke te tamal hune iong nga um.
Pe etue halang la ero kura. Pe ngana ma o teke ola
mulmule mam pulom?"
9 Pe Iesus hele, "Chaia matana haka nga uach pe
sio mule nga ulei. Pe mele nenge ii nga etue nem
lape losio ero, iange nachnau nga lemenge nenga
ich nei.
10 Pe mele nenge ii nga miliko lape losio iange
kileng au."
11 Iesus hele ke mau ke het pe hele mule, "Pekn-
gara Lasarus kou mamani lo, pe lape ela ke e
hengo heke i."
12 Pe nena hana mur te hele, "Non Soke, nenge
teke mamani mana lape urana mule."
13 Iesus helele ia Lasarus nge mete lo, pe nena
hana mur te teke ma Iesus hele ke teke mamani
mana.
14 Ol pe Iesus hele hot sapele, "Lasarus kou mete
lo.
15 Pe letekia imo pe e iech nge e tunga etue neu
ero. Iange lape e poia imo ke letemo manmanna.
Iok, tala nge i ol."
16 ✡Ol pe Tomas (nenge ene e pule Titimus) hele

✡ **11:16:** Mak 14:31

lange pekngana mur, “Iok, ita lochloch tala kela ta mete luluch nge i.”

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge Petani pe Lasarus koluna ma nga polo ke etue henel ke ulolo.
18 Kileng nenge Petani rochroi mana nga kileng nenge Ierusalem. (sase ngana pomanga kilomita iri mol)
19 Pomalam Iuta mur halang tela ke te lohot nge Maria iri nai Marta ke tetu hite iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge Marta longe Iesus pingana nge te teke, “Iesus koi atat lo.” Ana hei hile sue tina Maria ke tunga pele pe i la ke saolia Iesus nga kue.
21 Saolia i pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai nike, liuk lape mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge teke o onteia NeHalang nga ute heueu nei, NeHalang lape tunge lange iong.”
23 Pe Iesus hele, “Lium lape maul haka mule.”
24 ✡Pe Marta hele, “E eteia ke i lape maul haka mule nga metenga nga etue nga rume, nga maulinga ana etue.”
25 Pe Iesus hele, “Maulinga haka nem ngana i iau lo. Pe iau pule iau maulinga ke koko. Iri nenge leteria manmanna nge iau pe te mete, lape te maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria manmanna nge iau (pe te tutu kura), lape te mete ero ol. Letem manmanna nga nei pule kai?”

✡ **11:24:** Ioa 6:40

27 ✡Pe hei neu hele, “Oe Non Soke, pe letek man-
manna pule ke iong Kristus. Pe iong NeHalang
Tuna nenge te teke atat nga ich nei.”

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke het pe la ke iu hot
kome tina Maria pe hele, “Hetoronga koloi, pe
ontei rerere iong.”
29 Maria longe ke mau pe lohaka ke ueiuei mana
pe lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga kileng neu ero kura.
Ngana kou tutu nga kileng unne nenge Marta saol
i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe Iuta mur te kila
luchluch nge i ke te hemaluchluche letena. Pe Iuta
nemur te naue Maria nge lohaka ke ueiuei mana
pe i hot. Ol pe te nanas hote i iange te teke ma la
ke tangtang nga tina koluna ma ngana.
32 Pe ero. Maria langa kileng unne nenge Iesus
tuia pe esia Iesus. Ol pe tualou sio toto langa Iesus
apena pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai
nike, lape liuk mete ero.”

33 Iesus naue Maria nge tangtang pe Iuta nemur
nenge tela luluch nge i te tang pule. Ol pe Iesus
letena poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i langai?” Pe iri te hele,
“Non Soke, oi at ke oes.”

35 Pe Iesus tang.

36 Ol pe Iuta mur te hele, “Non nei mutena tau
tote Lasarus.”

✡ **11:27:** Ioa 6:69

37 ✡Pe Iuta mur hel te hele, “I hemas mule iri
nenge mataria hit ke tenau mule. Pe pomerei
Lasarus mete pe halaua i ero?”

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

38 Iesus langa polo neu pe letena meena toto
kura. Polo neu pomanga rika nenge te hekom
hitite hanna ana um.
39 Ol pe Iesus hele, “A alele um nem.”
Pe Marta nenge liuna mete neu hele, “Non Soke,
i mete ke etue henel lalo. Pe heueu nei inangana
poreke lo.”
40 Pe Iesus hele, “E hele lange iong ke ulolo.
Nenge teke letem manmanna lape o naue NeHa-
lang nena kerkerenga.”
41 Ol pe alele sapele um nga polo hanna. Ke het
pe Iesus nau haka langa lut pe hele, “Temek, e teke
e hele urana toto lange Iong nge o longo at nge iau.
42 E eteia ke kokoes o longo atat nge iau. Pe e
teke e heleia helenga nemur ke halaua hehei pe
hana nenge temes nei, ke leteria manmanna nge
o kulosia iau at.”
43 Iesus hele ke mau ke het pe alngana ke soke
toto, “Lasarus, oi hot at.”
44 Ol pe Lasarus i hot at sapele. I hot pe malenga
sachanchana nenge telul hite nga penna pe apena
pe nga ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, “A unhote malenga
nemur nge i pe a poia i kela ol.”

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

✡ **11:37:** Ioa 9:6-7

45 ✡Pe Iuta mur halang nenge tetu luluch nge
Maria te naue ure neu nge Iesus poia pe leteria
manmanna nge i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te heleia ure nenge Iesus
poia lange Paresio mur.
47 Ol pe etue nenge hana papalauna te eukirau
lohot sapele. Ke tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe Paresio mur te eukirau pe te
hele,
"Non nei hele pe ure halang te lohot manmana.
Pe ita, lape tapoi ke merei?
48 Nenge teke ta kila mana pe ta nachnei mene
i nge popoi ke mau, lape hulua lochloch ngana
leteria manmanna nge i. Pe lape Rom mur teat ke
te heporeke NeHalang nena pele pe te heporeke
rera hehei pe hana mur pule."
49 Ol pe elle nge iri ene Kaipas. Kaipas i tunginga
ana hana mur aria soke nenge palaungana toto
nga hesinga neu. Ana non lohaka pe hele, "Imo a
eteia ute pele ero toto!
50 Nenge teke anau ke nek lape a eteia. Urana
toto nge mele elle mana mene hehei pe hana
muria ke mete. Pomalam lape rera hehei pe hana
tetu ke nek."
51 Ne Kaipas sau hote helenga neu nga i sipona
letena matana ngana ero. I tunginga ana hana
mur aria soke nenge palaungana toto nga hesinga
neu. Pe hele ngana neu hetatalo ke teke lape Iesus
mete ke halaua Iuta mur lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro mana ero. Iesus mete
ke halaua NeHalang nena hana mur nenge telot
parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich,

✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31 ✡ **11:52:** Ioa 10:16

pe mene mule iri at ke muria elle pe poia iri ke te
lohot ke iri elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun sapele ke te
henininia kue nemur nenge lape te hune Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara sakilil luluch nge Iuta
mur nga mallaha ero ol. Ol pe Iesus ua nga lamau
pe la ke tu luluch nge nena hana mur nga kileng
nenge te hetue ke ene Epraim. Ana kileng tu
rochroi nga ich sana lomona.
55 Iok, ngaunga matana palaungana nenga In-
gatoto heroi lo. Pomalam hulua halang nga
kileng mur te lohaka ke tela nge Ierusalem ke te
helemlem tettele iri nike, (iange ngaunga matana
palaungana nem mam pe lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango rerere Iesus. Te mes
nga NeHalang nena pele pe te ontei hel rara nge
iri, “Imo letemo ma ke merei? I mai lape at nga
ngaunga matana palaungana nei pule ma ero?”
57 Hulua nemur te hele ke pomai iange tunginga
ana hana mur, aria papalauna mur pe Paresio
mur te tung hote helenga kerkereng ngana lo ke
te teke, nenge teke mele eteia Iesus tu ngana, hele
hote pe tela ke te laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto nem,
ana etue iri rahtele elle (6) tu kura pe Iesus lange

✡ **11:53:** Ioa 5:18 ✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43

Petani nga kileng nenge Lasarus tu ia. Pe Lasarus i
non nenge Iesus hemaul heke mule i nga metenga.
2 ✡Nga lamau te poia ngaunga unne ke lange
Iesus pe Lasarus kila luluch nge iri nenge te kila
nga hatanga. Pe Marta ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure nenge inangana halang
nge uruna haka toto pe la ke pasiling heke nga
Iesus apena pe taunune nga palpalna ina. Pe pele
neu letena muta ia ure neu inangana.

4 Pe Iesus nena none ene Iutas Iskariot. Pe nga
hoena lape tung heke Iesus langa hana porekreke
ngana mur peria. Ana non hele,
5 "Toinge te laia ure nei ke te olia nga umtutuna
nge halang toto. Pe uruna nem te tunge lange iri
nenge reria ure ero."
6 Non neu hele ke mau iange i kemenge kina.
Pe iri nenge reria ure ero, non nem letena tu
nge iri ero toto. Iange i nauelele umtutuna ana
kole pe kokoeses mene hotote umtutuna pe i toro
ngaungaua.

7 Pe Iesus hele, "O hele lange hei nem ero. Atong
tatalo ele ke ak metenga ana ia nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge reria ure ero tetu
luluch nge imo ke kokoes. Pe iau lape etu luluch
nge imo ke kokoes ero."

9 Ol pe Iuta mur halang toto te longe Iesus nge
tu lamau pe tela sapele. Tela ke te teke tenau Iesus
pe pule te teke tenau Lasarus nenge Iesus hemaul
heke mule nga metenga.

✡ **12:2:** Luk 10:40 ✡ **12:3:** Luk 7:37-38 ✡ **12:8:** Deu 15:11

10 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur, tetal helenga ke te teke lape te hune Lasarus
pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana song pe nem mana
poia Iuta mur ke te ua aria papalauna mur aria pe
leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia i.

Iechinga Palaungana Lohot
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Iok, pomange rou hulua nenge tela nga
ngaunga matana neu te longe nge te teke Iesus kou
lala nge Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua akau perperna mur pe
tela ke tei ele i. Pe alngaria ke te teke,
"Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at nga Non Soke ene!
NeHalang pete Israel mur aria Naungaala ana
non!"
14 Iok laol, Iesus hottaua tongki heueu ngana
e pe are haka ia ke pomanga NeHalang nena
alalaha hele ngana nenge hele ke teke,
15 ✡"Imo hehei pe hana nenge Ierusalem, a matau
ero ol!
Anau la, amo naungaala ana non kou
are haka nga tongki tuna ke atat."
16 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena hana
mur leteria mallaha ero toto nga luria. Pe nga
etue nenge NeHalang hemalmalia Iesus ke het ol,
leteria metene sapele ke helenga nemur nenge te
tetu nga NeHalang nena alalaha, helele ia Iesus
nge te poia poinga nei lala nge i.

✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49 ✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22

17 Iok laol, hulua nemur nenge temes pe Iesus iu
hote Lasarus nga polo pe hemaul heke mule i nga
metenga, te hekerkereng ia hehei pe hana leteria
nga ume nemur nenge Iesus popoia.
18 Pe hulua tela ke tei ele i iange te longe i nge
poia ure palaungana nei.
19 Ol pe Paresio mur te hele tele hel nge iri ke
te teke, “Ita nakura ero toto nge ta poia ute pele.
Anau langa hulua lochloch te nanas ngana ia i ke.”

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko luluch ke tela nga
ngaunga matana neu pule.
21 Iri tela nge Pilipus pe te hele, “Non soke, mo
teke monau Iesus.” Pe ne Pilipus nena nge Petsaita
nga kileng nenge Kalelea.
22 Ol pe Pilipus heleia lange Antreas pe iri nai
tela ke te heleia lange Iesus.
23 ✡Pe Iesus hele, “Etue at lo nenge lape te hemal-
mal heke Non Tuna.
24 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo.
Nenge teke uit nganangana elle losio hot ke langa
ich pe punich ero lape tu ke elle ke pomam mana.
Pe nenge teke punich lape matana hot ke haka pe
hei ke nganangana halang toto.
25 ✡Mele hel nenge leteria tu mana nge iri sipo-
ria, lape te mene maulinga ke koko ero. Pe mele
hel nenge leteria tumana nge iri siporia ero, nga
te tungaria nga ich nei, lape te mene maulinga ke
koko.
26 Mele nenge lemene ke teke ume nge iau nana-
sia iau. Pe mele nenge umume nge iau nem lape

✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36 ✡ **12:25:** Mat 16:25

tu luluch nge iau nga etu ngak. Pe Temek lape tal
heke tote mele nenge umume nge iau.

27 ✡ "Heueu nei letek meena pe lape e hele ke
merei? Lape e hele lange temek ke poi ele ure
meena ngana nei ke lohot nge iau ero? Nem ero,
iange esio at nga ich nei ke e takisia melmelenga
nem.
28 "Temek o hetei hote iong lange hehei pe hana
ke iong non nge urana toto pe te heto heke tote
em."
Ol pe NeHalang hele sio at nga tapa ke teke, "E
hetei hote iau lange hehei pe hana ke iau non nge
urana toto pe te heto heke tote iau ke ulolo, pe lape
epoi mule pule."
29 Pe hulua nemur nenge tetu nga lamau te
longe pe te teke ma kileng kurung ngana. Pe hel
te teke angkelo e hele lala nge i.

30 Pe Iesus hele, "Helenga nenge a longe nem
lape halaua iau ero. Helenga nem lape halau tote
laka imo.
31 Pe etue nenge NeHalang nau teu langa hulua
lochloch ngana nga ich reria poinga mur ngana
koloi at lo. Pe mele nenge nauele ich nei lape te
lope hote i.
32 ✡Pe Iau, nga etue nenge e mete pe e maul haka
mule pe e mene kerkerenga nenge enau ele ure
lochloch, lape e mene hehei pe hana lochloch ke
teat nge iau."
33 ✡Iesus hele ngana nei hele urume i nga ana
metenga.

✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14 ✡ **12:33:** Ioa 19:6

34 ✡Ol pe hulua nemur te hele, “Imem mo eteia
nge lemem hotonga hele ke teke, Kristus i non
nenge tu ke koko. Pe pomerei nenge o hele ke o
teke, lape te heon heke Non Tuna? Non Tuna mam
itei toto ia?”
35 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Lemenge lape tu
luluch nge imo ke mala pol. Pe a esapele lemo inga
mur nga etue nenge lemenge tu kura. Pomalam
lape kileng au ngana poi hite imo ero. Pe mele
nenge ii nga kileng au ngana eteia la nganngana
ero.
36 ✡Ke nga etue nenge lemenge tu luluch nge imo
ke mai, letemo manmanna nge i nike. Pomalam
lape a lohot ke imo hehei pe hana nenge tetu
manmana nga lemenge.” Iesus hele ke mau ke het
pe erue sio mana pe la sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

37 Iesus hele pe ure halang te lohot mana pe
hulua nemur leteria manmanna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke pete tote hetata-
longa Isaias nena helenga mur.
“Non Soke, itei hel leteria manmanna nga rera
helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote nena kerkerenga
lange itei hel?”
39 Leteria manmanna ero iange hetatalonga Isa-
ias hele pule ke teke,
40 ✡ “NeHalang poia iri ke mataria hit
pe poia leteria ke au ala toto.
Pomalam te naue iau ero pe leteria mallaha nge
iau ero.

✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14 ✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8 ✡ **12:38:** Isa 53:1 ✡ **12:40:** Isa 6:10

Pe e hemasia iri ero iange teat nge iau ero.”
41 ✡Isaias naue hemalmalinga palaungana nenge
Iesus ke ulolo, pomalam heleia Iesus ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna nemur, halang nge iri
leteria manmanna nge Iesus. Pe te hele hote lete-
ria manmanna ngana ero iange te mataua Paresio
mur. Pe pule te matau nge lape tepoi ele iri ke tela
nga hetoronga ana pele ero ol.
43 ✡Iange hana nemur muteria toto nge te teke
hehei pe hana te heto heke totote iri. Pe leteria tu
nge NeHalang ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot ke palaungana toto
ke teke, “Mele nenge letena manmanna nge iau,
letena manmanna nge iau toro ero. Letena man-
manna pule nge i nenge kulosia iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau esia i nenge kulosia
iau at pule.
46 Esio at nga ich nei ke pomanga lemenge. Ke
pomalam iri lochloch ngana nenge leteria man-
manna nge iau lape tetu nga kileng au ngana ero
ol.
47 ✡ “Mele nenge longe lek helenga pe nanasia
ero, iau sipok lape e amnei teu langa nena poinga
poreke ngana nem ero. Iange iau eat nga ich nei
ke e amnei teu langa hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ero. Eat nga ich nei ke e mene
mule hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote iau pe nanasia lek
helenga mur ero, lape te amnei teu lange i ke nek
toto. Pe helenga nenge e heleia nem i sipona lape
amnei teu lange mele nem nga etue nga rume.

✡ **12:41:** Isa 6:1 ✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44 ✡ **12:45:** Ioa 14:9 ✡ **12:47:** Ioa 3:17

49 Iange helenga nem e tamal hote nga iau sipok
lemek ngak ero. Temek nenge kulosia iau at hele
ke kerkereng at nge iau ke e heleia pe hele urume
e hele ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena helenga kerkereng ngana
nem, i kue nenge langa maulinga ke koko. Ke po-
malam utar nenge e heleia, e heleia ke pomanga
Temek hele ngana ia at nge iau."

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga matana nenga Ingatoto
heroi lo. Pe Iesus eteia ke ana etue heroi pule,
nenge lape hile ich nei pe lange Temene. Pe
mutena tau tote iri nemur nga ich nenge saria
kikina nge i. Mutena tau tote iri kela het nga mete
ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe nena hana mur te kila
hirau nga ngaunga. Te kila hirau ero kura pe Sa-
tan roro heke Iutas Iskariot nenge Simon tuna pe
tung teua lete matana ngana lange i ke tung heke
Iesus langa hana porekreke ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at nge NeHalang pe lape la
mule nge NeHalang. Pe pule eteia ke Temene
tunge kerkerenga lange i ke nauele ure lochloch.
4 Pomalam nga etue nenge te ngaungau nga
hatanga, Iesus mes haka pe haka hote nena
hengeron nenge hot ana pe kale loua tauninga nga
luana.
5 Ke het pe eusiling teua ech langa kaliu pe talun
ke lomo sapele nena hana mur aperia. Lomlome

✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28

nena hana mur aperia pe taunune nga tauninga
nenge kale loua nga luana.

6 Iok, Iesus teke lake lome Simon Petrus apena
pe Simon Petrus hele, “Non Soke, lape o lome apek
pule kai?”

7 Pe Iesus hele, “Iong, o eteia ure nenge e popoia
nei ero, pe nga hoena lape o eteia ol.”

8 Pe Petrus hele, “Ero! Lemek ero nge o lome
apek.”

Ol pe Iesus hele, “Nenge teke elome apem ero,
lape lek non iong ero ol.”

9 Pe Simon Petrus hele, “Non Soke pomalam iok,
o lomo mene apek ero. O lome perik pe palpaluk
pule.”

10 ✡Iesus hele, “Mele nenge nun ke singina lem-
lem ke ulolo, nun mule ero ol. Lape lomo mene
apena ol. Pe imo nemur singimo lemlem ke ulolo
pe mele elle nge imo singina lemlem ero.”

11 Iesus eteia mele nenge milmil ana ke po-
malam hele ke teke, “Mele elle nge imo singina
lemlem ero.”

12 Iok, Iesus lome nena hana mur aperia ke het
pe heron heke mule nena hengeron nenge hot
ana. Ke het pe la ke are mule nga munna nga
hatanga pe onteia iri ke teke, “Ure nenge e poia
lange imo nei mai a eteia luna pule kai?

13 Imo, nga etue nenge a hele atat nge iau, a
hetue iau ke Hetoronga pe Non Soke. Pe a heto ng-
amo nem pengpeng iange iau non nenge pomam.

✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3

14 ✡Ke iau, amo Non Soke pe amo hetoronga. E
lome apemo pe imo a lome pekngamo mur aperia
pule.
15 ✡E poia lange imo ke ulolo. Pomalam a poia
lange pekngamo mur pule ke pomanga epoi ngak
ia lange imo.
16 ✡E hele ke manmanna toto lange imo,
hekuleileinga ana hana mur iri papalauna
nge aria aehuna mur ero. Pe pule non nenge
hesongong helenga, i palaungana nge non nenge
hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke helenga nenge e heleia
nei manmanna. Pe nenge teke a poia ana ume,
iechinga lape lohot nge imo.

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡"Iau e heleia imo lochloch ero, iau e etei tote
mele hel nenge e hesilei hote iri ke ulolo. Pe nei
nenge poia NeHalang nena helenga nenge masio
nga alalaha lo, ke lohot ke manmanna nenge hele
ke teke, 'Non nenge ngau luluch nge iau lape hul
rumena mule nge iau.'
19 ✡"Ure nem, lape lohot nga hoena kura pe e
hele tele lala nge imo nike. Pe nga etue nenge
ure nem lohot, lape letemo manmanna ke iau non
nenge tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge
long teua lek hana mur nenge e kulosia iri, long
teua iau pule. Pe mele nenge long teua iau, long
teua i nenge kulosia iau."

✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21
✡ **13:16:** Mat 10:24 ✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4
✡ **13:20:** Mat 10:40

21 Iesus poia helenga nei ke het pe letena meena
toto. Ol pe hele, “E hele ke manmanna lange imo.
Amo e nge imo lape tung heke iau langa hana
porekreke ngana mur peria.”
22 Pe nena hana mur ngaria lohot nga helenga
neu pe leteria una toto. Ol pe tenau tele hel nge iri
pe te ontei hel ke te teke, “Itei toto nenge non nei
helele ia mai?”
23 Pe elle nge iri nenge Iesus mutena tau tote,
kila rochroi toto nge Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus pal nakuna lange i
nenge Iesus mutena tau tote pe mangun lange i ke
onteia Iesus, “O onteia Iesus. I mam helele ia itei
toto?”
25 Pomalam non neu matu haka toto nge Iesus
pe onteia i ke teke, “Non Soke o helele ia itei toto?”
26 Pe Iesus tuacholia, “Iau lape e panun teua
ngaunga nei nga kaliu pe e tunge lange none. Pe
non nenge e tunge ngaunga nei lange i, ana non
lalom.” Iok, Iesus panun teua ngaunga neu ke het
pe tunge lange Simon Iskariot tuna. Ana non ene
laka Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iutas mene ngaunga nei,
non poreke ngana roro heke i sapele.

Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Utar nenge o
teke o popoia, o poia ke ueiuei.”
28 Pe helenga nenge Iesus heleia lange Iutas,
mele e nga hatanga neu eteia luna ero.
29 Iutas i non nenge nauelele umtutuna ana
kole. Pe pekngana nemur te teke ma Iesus hele
lala nge i ke olol ngaunga. Pe pule te teke ma Iesus

✡ **13:27:** Ioa 13:2

hele lange i ke mene umtutuna unne pe laia nge
iri nenge reria ure ero. Pe ero.
30 Iutas mene ngaunga ele neu nge Iesus pe i hot
sapelpele nga miliko neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe Iesus hele, “Heueu
lape te heto haka tote Non Tuna. Pe lape te heto
haka tote NeHalang pule iange Non Tuna hemal-
laha hote nena hemalmalinga.
32 ✡Pomalam NeHalang i sipona lape hemal-
malia i pe lape poia ke ueiuei toto.
33 ✡ “Pe imo, apoi ke pomanga tutuk mur imo
toto. Pe lape etu luluch nge imo ke etue choro
mana pe nga hoena lape a tango rere iau. Pe
helenga nenge e hele ia lange Iuta mur aria pa-
palauna mur, heueu nei lape e hele ia lange imo
pule. Ana helenga koi, ‘Imo lape a at nga kileng
nenge etu ia ero.’
34 ✡ “Pe e tunge hotonga heueu ngana e lange
imo: Mutemo taua pekngamo mur. Iau, mutek
tau tote imo pomalam imo pule mutemo taua
pekngamo mur.
35 Nenge teke mutemo taua pekngamo mur, lape
hulua te eteia ke iau lek hana mur imo.”

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana (Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus onteia Iesus, “Non Soke,
iong mam lape o lala langai?”

✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34
✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5

Pe Iesus tuacholia, “Iong lape o nanasia iau nga
lek inga nenge eii ia heueu nei ero. Pe lape o
nanasia iau nga hoena kura.”
37 Pe Petrus ontei mule, “Non Soke, pomerei
nenge e nanasia iong heueu ero? E teke e mete ke
e mene mullim.”
38 Pe Iesus tuacholia, “O teke o mete ke o mene
mullik ma? E hele ke manmanna toto lange iong.
Nge rou nga uachuach pareo tang ero kura pe o
channanga hemol ke o teke o eteia iau ero.”

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Letemo
meena ero. Samo kikina nge NeHalang pe samo
kikina nge iau pule.
2 Temek nena pele ana tokola halang. Nem
manmanna iange ela ke e tatalo ele mullimo.
3 ✡Ela ke e tatalo ele mullimo ke het pe lape eat
tau mule imo pe e mene imo kela atu luluch nge
iau.
4 Imo a eteia kue nenga kileng nenge e lala ia
nei.”

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus, “Non Soke mo eteia
kileng nenge o lala ia nem ero i. Ke lape mo eteia
ana kue ke merei?”
6 ✡Pe Iesus tuacholia, “Iau sipok iau esinga tele
nenge e hemallaha hote helenga manmanna toto
ngana nenge NeHalang, pe iau kue nenge langa
maulinga ke koko nenge NeHalang tunge. Pe iau

✡ **14:3:** Ioa 12:26 ✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2

sipok iau kue nenge song ke lange Temek. Kue e
ero ol.”
7 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke a etei tote
iau lape a eteia Temek pule. Pe nga etue nei kela
ol lape a eteia i iange a naue ramana nge iau ke
ulolo.”
8 Ol pe Pilipus hele lange Iesus, “Non Soke,
imem lape mo ontei mule iong nga ute e ero ol.
Pe ure nenge mutemem tau tote ngana koi nei;
O henonoua imem nge Temere ke mo naue nga
matamem.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Pilipus, “Pilipus etu luluch
nge imo ke mala ke ulolo, pe pomerei nenge o teke
o eteia iau ero? Mele nenge naue iau lo, naue
Temek pule. Pe pomerei nenge o teke e henonoua
Temek lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga nei ero kai? Iau etu
teu luluch nge Temek pe Temek tu teu luluch nge
iau. Helenga nenge e heleia lala nge imo nei, iau
sipok lek helenga mur ia ero. Temek nenge tu
teu luluch nge iau pe e popoia ana ume koi nena
helenga nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga lek helenga nenge e
teke Temek tu teu luluch nge iau pe iau etu teu lu-
luch nge Temek. Pe nenge teke letemo manmanna
nga lek helenga nem ero, iok letemo manmanna
nga urelu nenge e hele pe te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Mele
nenge letena manmanna nge iau, lape hele pe
urelu te lohot manmana ke pomange iau. Pe i

✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20

lape poia ure hel nge papalauna toto nga nenge e
popoia, iange iau e lala nge Temek lo.
13 ✡Ure lochloch ngana nenge a hetalaulau pe
a onteia nga iau ek lape e poia. Pomalam lape
e hemallaha hote Temek nena hemalmalinga
palaungana.
14 Ke ure lochloch nenge a ontei iau ia, iau lape
e poia la."

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo taua iau, lape a longo
taua lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia Temek ke tunge amo
halaunga e pule nenge lape tu luluch nge imo ke
koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga laka Opepengpeng. Pe
Opepengpeng nem lape hemallaha hote helenga
manmanna toto ngana mur nge NeHalang lange
hehei pe hana. Pe hehei pe hana nga ich nenge
leteria manamanna nge NeHalang ero, lemeria
ero ia i iange te naue i ero pe te eteia i ero pule.
Pe imo a eteia i iange tu teu luluch toto nge imo.
18 Iau lape e hile sio mene imo ke pomanga
hatuong mur ero. Lape ela pe eat tau mule imo.
19 Etue choro mana tu ol pe hehei pe hana nga
ich lape tenau mule iau ero ol. Pe imo lape anau
mule iau iange lape e maul haka mule pe etu ke
e maulul ke koko. Ke pomalam imo lape a mene
maulinga ke koko nge iau.
20 ✡Pe nga etue nenge e maul haka mule a eteia

✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13 ✡ **14:20:** Ioa 17:21-23

ke imem nai Temek imem elle mana pe imo pe iau
ita elle mana pule.
21 Mele hel nenge muteria taua iau tera hite lek
helenga mur pe te nanasia pe Temek mutena taua
iri nenge muteria taua iau. Pe e hetei hote iau
lange iri iange mutek taua iri.

22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas nenge ene Iskariot ero,
Iutas e pule) “Non Soke pomerei toto nenge o hetei
hote iong at nge imem mana pe o hetei hote iong
lange hehei pe hana nga ich nei ero?”

23 Pe Iesus tuacholia pe hele lange i ke teke,
“Mele nenge mutena taua iau, longo taua lek
hengetoro mur pe Temek lape mutena taua mele
nem. Pomalam lape imem nai Temek moat ke
motu luluch nge i.
24 ✡Pe mele nenge mutena taua iau ero rahite
lek hengetoro mur ero. Pe helenga nemur nenge
a longlonge nem Temek nenge kulosia iau at laka
nena helenga nemur.

25 “E heleia ure nemur lange imo nga etue nenge
etu luluch nge imo.
26 Pe Opepengpeng nenge halaulaua imo lape
Temek hekulo sue at nge imo nga iau ek. Pe i lape
hetore imo pe helete metene imo nga ure lochloch
ngana nenge e heleia lange imo ke ulolo.
27 Ke iau e lala lo pe e teke e tunge letek urana
ngana lange imo ke letemo ma ke nek pe atu ke
nek. Letemo meena ero pe a matau ero iange mele
nga ich nei tunge lete urana ngana nenge pomam
lange imo ero.

✡ **14:24:** Ioa 7:16

28 ✡ “Imo a longe iau nge e hele lange imo ke
ulolo nenge e hele ke e teke, ‘Lape ela pe lape eat
mule nge imo.’ Pe nenge teke mutemo taua iau
lape letemo iech mana nge ela nge Temek iange i
palaungana toto nge iau.
29 ✡E heleia ure nemur lange imo nike ke nga
etue nenge te lohot, lape letemo manmanna.
30 Iok, lape e hele sakilil lange imo ero ol iange
non nenge nauele ich nei ngana koi atat lo. Pe iau
kikik ngak palaungana toto nga i kikina ngana.
31 Iau e teke kileng lochloch ngana nga ich te
eteia ke iau mutek tau tote Temek. Ke pomalam
e poia ume lochloch ngana nenge i sipona heleia
at nge iau.
“Iok a lohaka pe tai!”

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, “Iau uain tana toto ngana. Pe Temek
i non nenge nauelele pe umume nga ume nenge
tetue ana uain.
2 ✡Pe Temek lape chato hote uain perperna mur
nenge tetu teu nge iau pe tehei erochro. Pe per-
perna nemur nenge tehei, Temek lape ute iri ke
almas mule iri ke te chorchoro. Pomalam, nga
hoena lape nganangaria halang toto ol.
3 Pe imo, lek helenga nenge e heleia lange imo
almasia imo ke ulolo.
4 Nenge teke atu teu luluch toto nge iau, iau etu
teu luluch toto nge imo. Nenge teke uain penna e
tuteu toto nga uain tana, uain penna nem lape hei.

✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10

Pe uain penna e hei mana nge i ero. Ke pomalam
mana nge imo, nenge teke atu teu luluch nge iau
ero, lemo kerkerenga pele ero toto nge a poia ute
pele ke lohot.
5 “Ke iau uain tana pe imo uain perperna mur.
Nenge teke mele tu teu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge i, mele nem lape poia ure urana
ngana halang. Iange mele nenge tu teu luluch nge
iau ero lape poia ute pele ero toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu luluch nge iau ero lape
tepoi ke pomalaka nga uain perperna mur nenge
tesau hote iri ke te kalum. Pe uain perperna
nemur nenge pomam lape te lochloch heke pe
tesau heke iri langa oan ngingina ngana ke te
ngaulala.
7 Nenge teke atu teu luluch nge iau pe lek he-
lenga mur tetu teu toto nga letemo, lape Temek
tunge utar nenge lememo taua pe a ontei i ia.
8 ✡Pe Temek lape mene hemalmalinga palaun-
gana nga etue nenge a poia ure urana ngana mur
pe a hetei hote imo ke lek hana mur imo.
9 “Mutek tau tote imo ke pomange Temek nge
mutena tau tote iau. Pomalam, letemo tu mana
nge iau.
10 ✡Ke nenge teke a longo taua lek hotonga mur
letemo lape tu mana nge iau. Pomange iau nge e
longo taua Temek nena hotonga mur pe letek tu
mana nge i.
11 E heleia helenga nemur lange imo ke lek
iechinga tu hite letemo. Pe lape a iech toto.
12 ✡Pe lek hotonga nenge e teke a nanasia ngana

✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16 ✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5 ✡ **15:12:** Ioa 13:34

koi nei; Mutemo taua pekngamo mur ke pomange
iau nge mutek taua imo.
13 ✡Nenge teke mele tung heke i sipona ke mete
ke halaua pekngana mur, mele nem mutena tau
tote pekngana mur.
14 ✡Ke nenge teke a poia ure nenge e heleia lange
imo ke e teke a poia, iau pekngak mur imo.
15 Pe lape e hetue imo ke hengekuleilei ana hana
mur ero ol iange hengekuleilei ana hana mur te
eteia utar nenge non nenge nauele iri popoia ero.
Iau e hetue imo ke pekngak mur iange utar nenge
Temek hetoro iau ia e hetore lange imo ke a eteia
pule.
16 Imo a hesilei hote iau ero, iau e hesilei hote
imo. E hesilei hote imo pe etal hote imo ke a poia
ume urana ngana mur pe amo ume urana ngana
nemur nganangana lohot pe tu ke koko. Pomalam
lape Temek tunge ure mur lange imo nenge teke a
hetalaulau pe a onteia i nga iau ek.
17 ✡Pe lek hotonga nenge e tunge lange imo
ngana laka nenge e teke mutemo taua pekngamo
mur.”

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 “Pe nenge teke hehei pe hana nga ich nei te
hesisia imo a eteia ke te hesis tele iau ke ulolo.
19 ✡Pe te hesisia imo iange etal hote imo pe e
mene hote imo nga ich nei ke ulolo. Pe nenge teke
lemo nga ich nei kura lape muteria tau tote imo pe
nei ero ol. Ke pomalam hehei pe hana nga ich nei
te hesisia imo.

✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50 ✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14

20 ✡Letemo metene utar nenge e heleia lange
imo ke ulolo. ‘Hengekuleilei ana none i palaun-
gana nge ana aehuna ero.’ Ke pomalam nenge
teke tepoi poreke iau lape tepoi poreke imo pule.
Pe nenge teke te longo taua lek hengetoro mur
lape te longo taua lemo hengetoro mur pule.
21 Pe iri te poia poinga nemur lange imo iange
iau lek hana mur imo. Pe pule te eteia i nenge
kulosia iau at nei ero.
22 Iau ela nge iri nga tele ngana pe e hele lange iri
lo, pe nenge teke e hele lange iri ero, lape te etei teu
nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. E hele
lange iri ke ulolo pe te longo ole, pomalam reria
helenga e ero toto ol.
23 ✡Pe mele nenge hesisia iau hesisia Temek
pule.
24 Pe mele pele kikina ero toto nge hele pe ure
te lohot manmana. Pe iau, e helele pe urelu
te lohotot. Pe nenge teke e poia ume nem nga
mataria nga tele ngana ero, lape te etei teu nga
poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. Iri te naue
ure nemur nge epoi hote iri ke ulolo. Pe pomerei
toto nenge te hesis apeia imem nai Temek mai?
25 ✡Pe reria poinga nei lohot ke pete tote helenga
hel nenge tehas sue nga reria hotonga mur ana
alalaha lo nenge hele ke teke, ‘Iri te hesisia iau pe
iau lek huna nga ute e nge iri ero.’
26 ✡ “Pe imo amo Halaunga, ngana kou tu luluch
nge Temek kura. Pe i Ope nenge hele hote helenga
manmanna toto ngana mur nge Temek iange lo-
hot pengpeng nge Temek. Pe iau lape e hekule i

✡ **15:20:** Ioa 13:16 ✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4
✡ **15:26:** Ioa 14:26

ke at nge imo. Pe i lape at ke hemallaha hote iau
lange imo pule.
27 Pe imo pule lape a hele hote helenga man-
manna toto ngana mur ke mallaha, iange atu lu-
luch nge iau nga etue nenge e talun ke e hetottoro
ke at heueu nei.

16

1 "E heleia ure lochloch ngana nei lange imo ke
a rahite letemo manmanna ngana mur ke kerk-
ereng.
2 ✡Iange lape te hile hote imo pe lape ala ke a
hetalaulau luluch nge iri nga hengetoro ana pele
ero ol. Pe nga hoena etue e lape at. Pe iri nenge te
teke te hunune imo, te teke ma reria poinga nem
pengpeng nga NeHalang matana.
3 ✡Pe te popoia imo ke pomam iange te eteia
Temek ero pe te eteia iau ero pule.
4 E heleia ure nemur lange imo nike. Pe ana etue
teke lohot ho olo, letemo metene ke e heleia ure
nemur lange imo ke ulolo. E heleia ure nemur
lange imo nga tele ngana ero iange etu luluch nge
imo kura.
5 Pe heueu nei ela mulmule nge Temek lo.
Temek nenge kulosia iau at nei. Pe pomerei amo e
onteia iau ke pomai ero? 'O lala langai?'
6 A onteia iau ero iange letemo una nga ure
nemur nenge e heleia lange imo ke ulolo."

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ "Pe helenga nenge lape e heleia lange imo
nei manmanna toto koi. Urana nge ela iange ela

✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22 ✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16

ngak nei lape halau tote imo. Pe nenge teke ela ero
halaunga e lape at nge imo ero. Ke pomalam ela pe
e kulosia halaunga nem ke at nge imo.
8 Pe nga etue nenge ana non at, lape hemallaha
hot tote ure nemur lange hehei pe hana nga ich
nei. Ngana laka; Poinga poreke ngana huuna
mur pe poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga
NeHalang matana pe NeHalang nena haliunga
lohot ngana nge he.
9 Pe lape hemallaha hot tote poinga poreke
ngana hu una mur iange leteria manmanna nge
iau ero.
10 Pe pule lape hemallaha hot tote poinga mur
nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana
iange lape ela nge Temek pe a naue iau ero ol.
11 ✡Pe pule lape hemallaha hot tote NeHalang
nena haliunga lohot ngana nge he iange non
poreke ngana nenge nauele ich nei, NeHalang
hekou sue nena kerkerenga ke ulolo.
12 ✡ “Lek helenga halang tetu kura pe lape e
heleia lange imo ero iange lape a mene ke nek ero.
13 Pe Ope nenge hele hotote helenga manmanna
ngana mur lape at. Pe nga etue nenge at i lape
hepengia imo pe poia imo ke a eteia helenga
manmanna ngana mur nge NeHalang. Pe helele
ia i sipona nena helenga mur ero. I lape longe
helenga mur pe at ke heleia lange imo. Pe ure
nemur nenge te lohotot nga hoena lape heleia
lange imo pule.
14 Ke i lape mene lek helenga mur pe heleia
lange imo. Nga poinga nei lape hemallaha hote lek

✡ **16:11:** Ioa 12:31 ✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2

kerkerenga pe hehei pe hana te heto heke iau.
15 Ure lochloch ngana nenge Temek nena ia iau
lek ia pule. Ke ngana laka nenge e hele ke e teke
lape e tunge lek helenga lange Opepengpeng pe i
lape heleia lange imo.
16 ✡ "Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau
ero ol. Pe musuna pol mana lape anau mule iau."

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana mur hel te ontei hel
nge iri, "Helenga nenge heleia at nge ita nei luna
merei? Nenge hele ke teke, 'Etue choro mana tu
ol pe lape a naue iau ero ol. Pe musuna pol mana
lape anau mule iau.' Pe pule hele ke teke, 'Iange
lape ela nge Temek'."
18 Pe te ontei hel mule, "Helenga nenge, 'Etue
choro mana tu ol' luna merei? Ita ta eteia utar
nenge helele ia luna ero i."
19 Iesus eteia nge te teke te onteia i. Pomalam
hele lange iri, "Iau e hele ke e teke, 'Etue choro
mana tu ol pe lape a naue iau ero ol pe musuna
pol mana lape anau mule iau.' A ontei helelia imo
kai nga helenga nei mai?
20 E hele ke manmanna toto lange imo. Iechinga
palaungana lape lohot nge hulua nga ich nei. Pe
imo lape a tangtang pe letemo kolkol ulu ke ahet.
Pe lemo tanginga nem lape het pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena mamau a amneia melme-
lenga palaungana nga hohonga ana etue. Pe nga
etue nenge hoho ke het letena metene melme-
lenga nem ero ol, iange iech toto ia nena mamau
nge ha nga ich nei.

✡ **16:16:** Ioa 14:19

22 Pomalam mana nge imo. Heueu nei lape a
tangtang pe letemo milang toto. Pe iau lape enau
mule imo kura. Pe nga etue nenge enau mule imo
lape a iech toto pe mele pele mene tote iechinga
nem nge imo ero.
23 ✡Nga etue nem lape a onteia iau nga ute ero
ol. Temek lape tunge utar nemur nenge a onteia
lange i nga iau ek. Helenga nenge e heleia nei
manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei a ontei ke a mene ute
e nga iau ek ero kura. Ana etue at koloi. A ontei
pe NeHalang tunge la. Pe lape a iech ele tote ure
nemur nenge a mene.

Ames Ke Kerkereng

25 "E heleia ure nemur nga helenga opene pe
nga etue nenge atat nei, lape e poia helenga e nge
pomam ero ol. Lape e hele ke e hemallaha hot tote
Temek lange imo.
26 Nga etue nem lape a hetalaulau lange Temek
ke halaua imo nga iau ek. Pe iau ak ume nenge e
onteia i ke halaua imo ero ol.
27 ✡Temek i sipona mutena tau tote imo pe
mutena tau tote imo iange, mutemo tau tote iau
pe letemo manmanna ke iau eat nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu teu nga ich nei
pe heueu nei lape e hile ich nei pe ela mule nge
Temek."
29 Ol pe Iesus nena hana mur te hele lange i ke te
teke, "Lem helenga nem mallaha nge imem ol. Pe
o hele nga helenga opene ero ol.

✡ **16:23:** Mat 7:7 ✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23

30 Pe heueu nei mo naue ke iong o eteia ure
lochloch pe lape mele pele onteia iong nga on-
teinga e ero. Pe nem poia imem ke letemem
manmanna toto nge oat nge NeHalang."
31 Pe Iesus tuacholia, "Letemo manmanna nge
iau lo?
32 ✡Etue nenge atat ngana koloi at lo nenge lape
imo lochloch alot parai ke ala nga lemo kileng
mur. Pe a hilesue iau ke iau toro etu. Pe iau toro
etu ero iange Temek tu teu luluch nge iau ke koko."
33 ✡"E heleia ure nemur lange imo ke atu teu
luluch nge iau pe letemo ma ke nek. Oe, hehei pe
hana nga ich nei lape tepoi poreke imo. Pe imo
ames ke kerkereng iange iau e hekou sue ich nei
ke ulolo."

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena hana mur ke het pe nau
haka langa lut nga tapa pe hetalaulau ke teke,

"Temek, etue nei sauhot lo. O tunge hemal-
malinga nem lange Tum ke o heneue hehei pe
hana. Pomalam mana lape e heneue hehei pe
hana ke te heto heke tote iong.

2 Pe o tunge kerkerenga nge iau ke e muka
nge hehei pe hana lochloch. Ke pomalam, e tunge
maulinga ke koko nge iri nemur nenge o poia iri
ke lek hana mur ia iri.

3 ✡Pe maulinga ke koko luna, ngana kai nei
mai: Te eteia iong nge iong toro iong NeHalang

✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4
✡ **17:3:** 1Io 5:20

toto ngana pe te eteia Iesus Kristus nge o kulos ia at.

4 ✡Ume nenge o tunge at nge iau e poia ke het
lo. Ke e hemallaha hote lem hemalmalinga nga ich
nei ke ulolo.

5 ✡Temek, nga etue nenge oala hote tapa pe ich
ero kura, etu luluch nge iong pe o tunge hemal-
malinga palaungana at nge iau. Pe heueu nei eat
ke etu luluch mule nge iong pe lape o tung mule
hemalmalinga nem at nge iau."

Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nanasia I Aria

6 "Iau, e hemallaha hote em lange hana nenge
o tunge iri at nge iau nga ich nei. Hana nemur
iong lem hana mur ia iri pe o tunge iri at nge iau
pe te longo taua lem helenga ke ulolo.

7 Pe heueu nei te eteia ke ure lochloch ngana
nenge o tunge at nge iau teat pengpeng nge Iong.

8 Pe e tunge hengetoro nenge o tunge at nge
iau lange iri pe te mene. Pe te etei tote ke iau eat
nge iong pe leteria manmanna toto nge o kulosia
iau.

9 Pe iau e hetalaulau hehei pe hana nenga ich
nei aria ero. E hetalaulau mana hana nenge o
tunge iri at nge iau aria iange lem hana mur ia iri.

10 Pe lek hana mur lochloch iong lem hana
mur ia iri. Pe iong lem hana mur lochloch iau lek
hana mur ia iri. Pe iri te hemallaha hotote lek
hemalmalinga ke ulolo.

11 Iau e lala nge iong heueu lola pe lape etu
nga ich nei ero ol. Pe iri te tutu nga ich nei kura.
Temek, Iong Non nge Heongana toto. O heneue
iri nga kerkerenga nenga em, nga em nenge o

✡ **17:4:** Ioa 4:34 ✡ **17:5:** Ioa 1:1

tunge at nge iau. Pomalam, iri lape tetu ke elle ke
pomange iong pe iau nge ita elle mana.
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge iri e nekia
iri nga kerkerenga nenga em nenge o tunge at
nge iau. Pe elle nge iri erue ero. Non elle mana
nge iri iskeke hot ke mete ke amneia melmelenga
palaungana. Pe ure nem lohot ke pete tote lem
helenga nenge masio nga alalaha.
13 "Iau e lala nge iong heueu lola. Pe e heleia
ure nemur nga etue nenge etu nga ich kura ke
hana nemur leteria iech toto ke mange iau nge
e iech toto.
14 E heleia lem helenga lange lem hana mur
ke ulolo pe hehei pe hana nga ich nei singiria sisia
iri. Iange iri reria nga ich nei ero. Ke pomange iau
nge lek nga ich nei ero pule.
15 ✡Iau e onteia iong ke o mene hote iri nga ich
nei ero. E onteia iong ke o nauele iri ke nek nge
non poreke ngana.
16 Iange iri reria nga ich nei ero ke pomange
iau nge lek nga ich nei ero pule.
17 Lem helenga lohot ke manmanna ke ulolo
pe o poia lem helenga nem ke tuteu toto nge iri. Ke
o mene iri ke lem hana mur ia iri pe o helemlem ia
iri.
18 ✡Iong o kulosia iau ke eat nga ich nei, poma-
lam mana iau e kulos hote iri ke te haliu hote lem
helenga nga ich nei.
19 Pe e tung tote iau lange iong ke e halaua
iri. Pomalam, nga lem helenga manmanna ngana
lape te tung tote iri lange iong pule."

✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21

Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Manmanna Aria

20 "Pe e hetalaulau lek hana mur mana aria
ero. Iri hel pule nenge te longe lek hana mur
reria helenga pe leteria manmanna nge iau, e
hetalaulau aria pule.
21 Temek, e hetalaulau aria ke iri elle mana ke
pomange ita nai. Iange iong otu teu luluch nge iau
pe iau etu teu luluch nge iong. Pe pule e hetalaulau
ke iri tetu teu luluch nge ita nai. Pomalam hulua
lochloch ngana nga ich leteria manmanna ke iong
o kulosia iau.
22 ✡Pe e hemalmal ia iri ke pomange iong nge
o hemalmal ia iau. Pe e hemalmal ia iri ke iri elle
ke pomange ita nai nge ita elle.
23 Iong otu teu luluch nge iau pe iau etu teu
luluch nge iri ke lape te lohot ke iri elle toto. Nga
poinga nei kileng lochloch nga ich te eteia ke iong
o kulosia iau pe mutem taua iri ke pomange iong
nge mutem taua iau.
24 "Temek, lemek ke hana nenge o tunge iri at
nge iau nei tetu luluch nge iau ke te naue lek
hemalmalinga nenge lape lohot. Hemalmalinga
nem o tunge at nge iau iange mutem tau tele iau
nike nga etue nenge oala hote tapa pe ich ero
kura.
25 "Temek, iong non nge pengpeng toto pe
hehei pe hana nga ich nei te eteia iong ero.
Pe iau e eteia iong pe lek hana mur nenge te
nanasia iau te eteia ke iong o kulosia iau at.
26 Pe e hemallaha hote iong lange iri ke te
eteia iong ke ulolo. Pe kokoes lape e hemallaha
hottote iong lala nge iri. Pomalam lape muteria

✡ **17:22:** Ume 4:32

taua pekngaria mur ke pomange iong nge mutem taua iau pe pule lape etu teu luchluch nge iri.”

18

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul nena
hana mur te lotele langa ech nenge Kitron ilina
ele. Pe nga lamau ume e nenge te tue ae oliua tu
pe Iesus pe nena hana mur tei teu langa ume neu.
2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus lange
hana porekreke ngana mur. Ana non eteia kileng
neu iange kokoes Iesus pe nena hana mur te euki-
raurau nga lamau.
3 Pomalam ana non sauhot nga ume neu. Pe
tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe
Paresio mur te kulosia palpal hussu mur hel ke
tela luluch nge Iutas. Pe pule, palinga hel ana
hana mur nenge Rom te koke iri pe te lochloch ia
reria lemenge mur pe rir pe palinga hel ana ure
mur.
4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge lape
lohot nge i ke ulolo. Pomalam i hot lange iri pe
onteia iri, “A tango rere itei?”
5 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Mo tango rerere
Iesus nenge Nasaret.”
Pe Iesus hele, “Iau i loi.” (Pe Iutas i non nenge
teke tung heke Iesus lange iri. Ngana kou mes
luluch nge iri pule.)
6 Te longe Iesus nge hele ke teke, “Iau i loi.” Pe te
ruka pe te losio langa ich.
7 Pe Iesus ontei mule iri, “A tango rere itei?”

Pe iri te hele, “Mo tango rerere Iesus nenge
Nasaret.”
8 Pe Iesus hele la mule nge iri, “E hele lange imo
ke ulolo ke e teke iau koloi. Pe nenge teke a tango
rerere iau, iok a hile hote lek hana nemur ke tela.”
9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena helenga
nenge hele talue ke ulolo. Nenge hele ke teke,
“Temek, hana nenge o tunge iri at nge iau lape
enau ele iri ke nek toto.”)
10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena palinga
hel mese pe pasasal hote tunginga ana hana
mur aria soke nena none talngana ele nenga pen
tamalmal. (Ana non ene laka Malkas.)
11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, “Otal teu mule
mese langa ana manga teu! Pomerei, ak melme-
lenga lape lohot ke pomanga Temek letena tuanin
hot ngana ia. Pe iong mam o teke lemek ero ia
kai?”

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur nenge Rom
(pe aria soke) pe palpal hussu mur nenge Iuta te
laua Iesus pe teman pakiua penna pe te kale hite.
13 Pe te mene ke tela tala ia i nge Anas. Pe Anas i
ne Kaipas uene. Pe i, tunginga ana hana mur aria
soke ia nga hesinga neu.
14 ✡Ne Kaipas i non nenge hetoro hite Iuta mur
ke teke, “Urana nge non elle mana mete ke mene
hulua muria.”

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero (Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39 ✡ **18:14:** Ioa 11:49-51

15 Pe Simon Petrus pe neingana e te nanasia
Iesus ke tela. Pe neingana nem nanas teua Iesus
langa Kaipas nena pele ana kileng koana nge hot
iange non soke neu eteia i.
16 Pe Petrus kulkulala nge hot nga kue matana.
Ol pe Petrus neingana nem at mule pe hele lange
hei nenge nauelele kue matana pe mene teua
Petrus la.
17 Ol pe hei neu onteia Petrus, “Non neu nena
none laka iong pule, ae?”

Pe Petrus tuacholia ke teke, “Ero! iau ero i!”

18 Iok, palpal hussu mur pe hekuleileinga ana
hana mur temes ke te alelel oan iange kileng
lololo. Pe Petrus mes luluch nge iri ke alelel oan
pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus (Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana mur aria soke onteia
Iesus nge nena hana mur pe nga hetoro ngan-
ngana mur.
20 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Iau, e hetottoro
nga mallaha nga hulua lochloch mataria. E het-
ottoro nga hengetoro ana pele pe nga NeHalang
nena pele palaungana nenge Iuta mur te eukirau-
rau ia. Pe e heleia helenga e nga kileng e nge
talkome ero.
21 Pe pomerei nenge o onteia iau? O onteia iri
nenge te longe lek helenga iange iri te eteia utar
nenge e heleia.”
22 Iesus hele ke mau pe palpal hussu e tepele
i nga hengene pe hele, “Pomerei nenge o heleia
tunginga ana hana mur aria soke ke pomam?”

23 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke e
heleia ute e nge poreke iok, o hele hote lange
hulua nemur. Pe nenge teke e heleia ure nenge
manmanna, pomerei nenge o tepele iau?”
24 Ol pe Anas kulosia Iesus lange Kaipas pe rur
tu hite penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes ke alelel oan pe te onteia
i, “Non neu nena none laka iong pule, ae?”
Pe Petrus channanga pe hele, “Ero, iau ero i.”
26 Petrus hele ke mau pe tunginga ana hana mur
aria soke nena none tu lamau pule. Non neu alona
laka non nenge Petrus pasasal hote talngana. Ana
non lohaka pe hele lange Petrus, “E naue iong pule
nge otu luluch nge Iesus nga ae oliua ana ume
nem.”
27 ✡Pe Petrus channanga mule pule. Pe nga etue
neu pengpeng pareo tang sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene hote Iesus nga
ne Kaipas nena pele pe te laia i nga non soke nenge
Rom nena pele. Pe Iuta mur teteu la ero iange non
Rom neu, ne Pilatus, i Iuta ero. Pe nenge te teke
teu la lape singiria muna nga NeHalang matana
pe lape te ngaua ngaunga nenga Ingatoto ero ol.
29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei, “Huna nga
utar toto nenge a mene non nei at nge iau?”

✡ **18:27:** Ioa 13:38

30 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Nenge teke non
nei poia poinga poreke ngana e ero lape mo mene
i at nge iong ero.”
31 ✡Pe ne Pilatus hele, “Imo sipomo a mene pe a
amnei teu langa nena poinga mur. Pe a poia ke a
nanasia lemo hotonga mur.”
Pe iri te hele, “Imem, heo ngana nge mo hune
mele ke mete.”
32 ✡Reria helenga nemur pete tote Iesus nena
helenga nenge hele talue ke ulolo nenge Rom mur
lape te hune i.
33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga pele palaun-
gana neu pe iua Iesus pe onteia i ke teke, “Iuta mur
aria soke ma iong mam ae?”
34 Pe Iesus onteia i, “Helenga nem lohot nge iong
sipom ma mele hel te heleia iau lange iong?”
35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke, “Iong mam o
teke iau Iuta kai ae? Lem kileng nganangana mur
pe lem tunginga ana hana papalauna mur laka
nenge te mene iong at nge iau. Iong mam o poia
utar toto e?”
36 Pe Iesus hele, “Iau, lek naualanga pe nekinga
ich nei ana ero. Toinge lek naualanga pe nekinga
tunga ich nei lape lek hana mur nenge te umume
nge iau, tepal pe poi ele Iuta mur nge te laua iau.
Pe ero. Lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero.”
37 Ol pe ne Pilatus ontei, “Ke hehei pe hana aria
naungaala ana non ma iong mam ae!?”
Pe Iesus tuacholia, “Lem helenga nem man-
manna. Hehei pe hana aria naungaala ana non
koi iau. Pe nga nem mana hetak hoe iau pe eat nga

✡ **18:31:** Ioa 19:6-7 ✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33 ✡ **18:35:** Ioa 1:11

ich nei ke e hele hote helenga manmanna ngana.
Pe iri lochloch nenge te longo lala nga helenga
manmanna ngana mur te longo atat nge iau."
38 Pe ne Pilatus ontei, "Helenga manmanna
ngana mam i utar ia?"

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange Iuta mur pe
hele, "Iau, e hottaua ute e nge non nei poia ke
poreke ero.
39 Nga soksoko lochloch nga ngaunga matana
nenga Ingatoto ana etue, e tung hotote none nga
tuele au ngana lange imo. Poinga nem e poia ke
nanas urume lemo poinga. Lememo ke e tung
hote Iuta mur aria naungaala ana non, ae?"
40 Pe iri alngaria la mule, "Ero, i ero! O tung hote
Parapas at nge imem!" Pe Parapas i non nenge
hunun hana pe kemkeme.

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana hana mur te
nosia Iesus.
2 ✡Pe te helule rur nge matantana nenge po-
manga pale pe tetal heke nga palpalna pe te heron
heke hengeron kunkun ngana nge i.
3 Pe emule mana te songlele ia i ke te teke,
"Masin! Iuta mur aria naungaala ana non! Lape
omes ke kerkereng ol!" Pe te tepele nga ramana.
4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule pe hele lange Iuta
mur, "A longo at! Lape e hele ke te mene hote i at

✡ **19:2:** Luk 23:11

nge imo ke anau nge i. Ke lape a eteia nge iau e
hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero."
5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur matantana
ngana nenge tetal heke nga palpalna pe hengeron
kunkun ngana neu. Pe ne Pilatus hele lange iri,
"Anau at ana non koi!"
6 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe palpal hussu mur te naue Iesus pe alngaria ke
te teke, "O heon heke i nga manga toto! O heon
heke i nga manga toto!"

Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke teke, "Imo
sipomo a mene i pe a heon heke i nga manga toto.
Iange iau, e hottaua poinga poreke ngana e nge
poia ero."

7 Pe Iuta mur te hele, "Imem lemem hotonga e
tu. Pe mo teke non nem mete urume hotonga nem
hele ngana iange i sipona hele ke teke i NeHalang
Tuna."
8 Ne Pilatus longe hana nemur reria helenga pe
matau toto.
9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana neu pe
ontei mule Iesus, "Iong mam lem langai toto?"

Pe Iesus heleia helenga e ero.

10 Pe ne Pilatus hele, "Pomerei nenge o tuacholia
iau ero? Iau lek kerkerenga nenge e hele ala am
pe lek kerkerenga nenge e hele ke palinga hel ana
hana mur te heon heke iong nga manga toto. O
eteia nei ero kai?"
11 ✡Pe Iesus hele, "NeHalang tunge kerkerenga
nem lange iong. Pe nenge teke ero mele pele nge
tunge iau lange iong ero. Pe non nenge tunge iau

✡ **19:9:** Mat 27:12 ✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1

lange iong, na poinga poreke ngana mur ele haka
toto nga lem poinga poreke ngana mur."
12 ✡Ne Pilatus longe helenga nei pe letena tuanin
rara ke teke hele ala Iesus ana. Pe ero Iuta mur
alngaria ke te teke, "Nenge teke o hele ala ana lape
neingam ne Kaesa ero ol. Ne Kaesa nena ngarang
toto laka mele nenge hele ke teke i naungaala ana
non."
13 Ne Pilatus longe helenga nei pe mene hote
Iesus lange hot pe la ke are nga arenga nenge te
amnei urumrume helenga mur. Nga kileng unne
nenge te hetue ke Um Arenga. Nga helenga Hipru
te hetue ke Kapata.
14 Iok, ngaunga matana nenge Ingatoto ana etue
mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te tatalo
elele ure mur pe lala ke sinanga luana lo. Pe
ne Pilatus hele lange Iuta mur, "Anau at amo
naungaala ana non koi."
15 Pe iri alngaria ke te teke, "A mene hote i kela
aheon heke nga manga toto."
Pe ne Pilatus onteia iri, "A teke e heon heke amo
naungaala ana non nga manga toto?"
Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur
te tuacholia ke te teke, "Imem emem naungaala
ana none ero ol, ne Kaesa i toro mana."
16 Pomalam ne Pilatus tunge Iesus lange iri ke te
heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana mur te mene Iesus
kela.

✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7

17 Pe Iesus i sipona takisia ana manga toto kela
nga Kittol ana kileng (nenge iri Hipru te hetue ke
Kolkota.)
18 Nga lamau te heon heke i nga manga toto pe
te heone hana nai pule nga Iesus ilina ele pe ele.
Elle heon nga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi
pe Iesus nga tunangana.
19 Pe ne Pilatus hele ke tehas ia helenga toto e pe
tetal heke nga manga toto. Helenga toto neu hele
ke pomai, "IESUS NENGE NASARET, IUTA MUR
ARIA NAUNGAALA ANA NON."
20 Helenga toto neu tehas ia nga helenga Hipru
pe helenga Latin pe helenga Krik. Pe hulua halang
te sisia helenga neu iange kileng nenge te heon
heke Iesus ia, tu rochroi mana nga tuele tana
palaungana neu.
21 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur te hele lange ne Pilatus ke te teke, "Iong ohas
ia ke 'Iuta mur aria naungaala ana non'. Pe imem
mo teke ohas ia ke pomai koi, 'Non nei hele ke teke
i Iuta mur aria naungaala ana non.' "
22 Pe ne Pilatus hele, "Utar nenge e hele ke tehas
ia tu ke pomalalom."
23 Iok, palinga hel ana hana mur te hero hite
Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena
hengeron mur nenge hot ana pe te heronge nge
iri. Pe te mene nena hengeron nenge teu ana pule
nenge ana simanga nga ilina ero.
24 ✡Pe te hele tele hel nge iri ke te teke, "Nena
hengeron nei lape ta chachia ero. Ta poia
hesalanginga e ke henonou hote non tei nenge
lape mene ke nena ia."

✡ **19:24:** Psa 22:18

Poinga nei lohot ke pete tote NeHalang nena
helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo nenge
hele ke teke,
"Te mene lek hengeron mur nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga lek hengeron nenge teu ana
ke henonou hote non tei nenge lape mene ke nena ia."
Ke palinga hel ana hana mur te poia poinga nei.

25 ✡Iok, Iesus tana pe tana tina pe Maria nenge
Klopas nehei pe Maria nenge Maktala, temes
rochroi nga manga toto nenge Iesus heon haka ia.
26 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tote
mes pule. Ol pe Iesus naue i pe hele lange tana ke
teke, "Etak o naue i ke pomanga tumia."
27 Pe pule Iesus hele lange nena non neu, "Pe
iong o naue i ke pomanga tamia." Ke nga etue
neu pengpeng Iesus nena non neu mene he Maria
langa nena pele ke nauele i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure lochloch ngana umeia
ke het lo. Ol pe hele, "E teke ein ech." Iesus nena
helenga nei lohot ke pete tote NeHalang nena
helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo.
29 ✡Kaliu e nge muta ia uain ehech ngana ma.
Pe te mene ute nge makuk pe te panun teua la
ke rumia uain neu. Ke het pe te kale taua nga
memeta kina pe tetul heke langa Iesus hanna.

✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15
✡ **19:29:** Psa 69:21

30 Iesus inia uain neu ke het pe hele, “Het lo.”
Ol pe Iesus palpalna tuakolo sio pe ngana iuch hot
sapele.
31 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto ana
etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te
tatalo elele ure mur. Pe Iuta mur aria papalauna
mur lemeria ero hana nge te heon nga manga toto
nga etue palaungana neu. Pomalam te onteia ne
Pilatus ke te teke, “O longele imem ke mo pal hoa
hana nemur aperia kina pe mo mene sue koluria
mur nga manga toto.”
32 Ol pe palinga hel ana hana mur tela tala nge
hana nai nem pe te pal hoa aperia kina ke te mete
ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus pe tenau pe mete lo.
Pomalam te pal hoa apena kina ero.
34 Pe palinga hel ana none tua teua io nga Iesus
alalina. Ol pe Iesus eina pe ech te pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure nei nge lohot heleia ke
teke ure nei lohot ke manmanna. Pe eteia ke teke
i hele ke manmanna. Ke imo pule lape letemo
manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo,
nenge hele ke teke, “Lape te pal hoa kina e ero.”
37 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule nge masio
nga alalaha lo hele ke teke, “Lape tenau lange non
nenge tetue ana io.”

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

✡ **19:31:** Deu 21:22-23 ✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7

38 Iok, urelu lochloch ngana nemur te lohot ke
ulo pe Iosep nenge nena nge Arimatea lake ontei
tote Iesus koluna nge ne Pilatus ke teke alo hite.
Pe ne Pilatus longala. Pomalam, Iosep lake mene
sue Iesus koluna. Iosep i Iesus nena non ia pule
pe talkome letena manmanna ngana pe heleia
lange mele ero toto iange mataua Iuta mur aria
papalauna mur hel pule.
39 ✡Pe Nikotemus i non nenge lake naue Iesus
nga miliko nga etuene lo, i pule la luluch nge Iosep.
Ana non mene sini ana monri nge meena toto. Sini
nemur teume hote ae nai eiria nge te heluluch tele
pe inangaria ehech toto.
40 Iri nai te mene Iesus koluna pe te ruchite
nga ruchinga hit hussu ngana. Pe teun hite Iesus
koluna ana sini nemur. Te poia ke te nanasia
poinga nenge Iuta mur te popoia nga aria pum
mur, nenge tealo hitite iri.
41 Iok, metenga ana ich unne tunga kileng nenge
te heon haka Iesus ia. Pe polo heueu ngana e nge
mele koluna mateu ia ero kura, tunga metenga
ana ich unne neu.
42 Pe tetal teu mene Iesus koluna nga polo neu
iange polo neu tu ke rochroi mana. Pe pule etue
neu i etue nenge te tatalo elele ure mur nga Israel
mur aria etue palaungana nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach uruna toto kileng
nonenone kura pe Maria Mantalena oala ke langa

✡ **19:39:** Ioa 3:1-2

polo nenge Iesus koluna mateu ia. Oala kela pe um
nenge tetal ele nga polo hanna tunga munna ero
ol.
2 Ana hei naue ke mau pe song langa kileng
nenge Simon Petrus iri nai Iesus nena non nenge
mutena tau tote te tutu ia. Song la pe hele, “Te
hemou hote Non Soke koluna lo pe mo eteia tetal
ngaria ia ero.”

3 Ol pe Petrus iri nai i nenge Iesus mutena tau
tote neu, te song sapele ke tela nga polo nenge
Iesus koluna mateu ia.
4 Te song ke te lala pe Iesus nena non nenge
mutena tau tote ris tote Petrus pe song kela sauhot
tala,
5 pe teu langa polo ero. Tatuch sio ke teke nau pe
es mene ruchinga hit hussu ngana mur nge tema.
6 Pe Simon Petrus at ke sauhot pe teu la peng-
peng nga polo pe naue ruchinga hit hussu ngana
nemur nge tema.
7 Pe nenge te ruch hit Iesus palpalna ia, te loua
ke ma ke altoto nga ruchinga hit hussu ngana
nemur.
8 Iok, Iesus nena non nenge sauhot tala i pule
nanas teu la. Teu la pe naue ure nemur pe letena
manmanna.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge masio nga
alalaha ke ulolo hele ke teke, “Iesus lape maul
haka mule nga metenga.” Helenga nei mallaha
nge iri ero kura.
10 Ol pe iri nai te lohaka pe tela mule nga tetu
ngaria.

✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena (Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tangtang nga polo hanna ol.
Pe tatuch sio ke teke nau teu la,
12 pe naue angkelo nai nge reria hengeron hussu
pe teare nga Iesus koluna ma ngana. Elle are nga
Iesus palpalna ma ngana pe elle are nga Iesus
apena ma ngana.
13 Pe te onteia hei neu, "O tangtang ia utar?"
Pe hei neu hele, "E tangtang ia ak Soke koluna,
ngana i mele hel te hemou hote pe e eteia tetal
ngaria ia i ero koi."
14 ✡Ana hei hele ke mau pe ralele pe naue Iesus
nge mes pe lekleke i.
15 Ol pe Iesus onteia i, "O tangtang ia utar? Pe o
tango rerere itei?"
Pe hei neu teke ma non nenge nauelele metenga
ana ich unne neu ke hele lange i ke teke, "Kole,
nenge teke o hemou hote Iesus koluna, o heleia at
nge iau pe mola ke mo lolo mule at."
16 Pe Iesus hetue hei neu ene, "He Maria!"
Pe Maria ralele lange Iesus pe hele nga helenga
Hipru ke teke, "*Raponi!*" (Helenga nei luna, "Het-
oronga.")
17 ✡Ol pe Iesus hele lange i, "Ora at nge iau ero
iange e haka lange Temek ero kura. Ola ke o hele
lange titik mur nenge leteria manmanna nge iau
ke o teke, iau e haka lala nge Temek nenge iri pule
Temeria pe i ak Soke ia nenge iri pule aria Soke."
18 Iok laol, Maria Mantalena lange Iesus nena
hana mur pe hele ke teke, "E naue Non Soke lo."

✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4 ✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12

Pe nene ure nemur nenge Iesus heleia lange i nge iri pule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena hana mur te eukirau nga pele e pe tepiu ele iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur. Pe Iesus lohot mana ke mes nga tunangaria pe hele ke teke, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”
20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia penna mur pe alalina lange iri. Iesus nena hana mur leteria iech toto nge tenau mule i.
21 Pe Iesus hele mule lange iri, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam mana lape e kulosia imo ke ala.”
22 Iesus hele ke mau ke het pe ula hote eingana lange iri pe hele, “A mene Opepengpeng.
23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana ke te lasus toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule. Pe nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero, poinga poreke ngana nemur lape tetu kura.”

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai pe elle nge iri ene Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue nenge Iesus lohot nge nena hana mur Tomas tunga etue neu ero.

✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19

25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele lange i ke
te teke, “Mo naue Non Soke lo!”
Pe Tomas hele lange iri, “Imo a teke a naue Iesus
pe iau letek manmanna nga lemo helenga nemur
ero. Nenge teke e naue kirum munna nga penna
mur pe io munna nga alalina pe e rahite iri lape
letek manmanna.”
26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga hoena Iesus
nena hana mur tetu teu mule nga pele letena. Nga
etue neu Tomas tu luluch nge iri ol. Pe tepiu ele
pele matana mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at
mana ke mes nga tunangaria pe hele, “E heta-
laulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”
27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, “O talue perim
kukana at nga kirum munna nenga perik pe onau.
Pe otul hote perim pe opoi teua nga alalik. Letem
manmanna pe letem nachnai ero ol.”
28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke, “Iong Ne-
Halang nenge e heto hekeke pe ak Non Soke iong!”
29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Urana ha-
tong! Iong o naue iau pe letem manmanna pe iri
nenge te kolkol ia iau pe leteria manmanna lape
te iech toto.”

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

30 Tehas hote alalaha nei iange nga etue nenge
Iesus tu luluch nge nena hana mur, poi hote
merakulo mur nge halang toto. Pe ure nemur
nenge Iesus poi hote iri nem, halang tehas sue nga
alalaha nei ero.
31 ✡Pe nemur nenge ehas sue iri nei, nenge poia
ita ke letera manmanna ke Iesus i NeHalang Tuna

✡ **20:29:** 1Pi 1:8 ✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13

pe i Kristus. Ke nenge teke letera manmanna nga
nem, lape ta mene maulinga ke koko nga Iesus
ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei hot mule nge nena
hana mur nga ech nge Kalelea. (ech nem ene e
pule Tiperius) Pe hetei hot ngana ia i poi ke pomai:
2 Simon Petrus pe Tomas (nenge tehau keke ke
ene Titimus) pe Nataniel (nenge nena nge Kana
nge Kalelea) pe ne Sepeti tutuna mur pe Iesus
nena hana nai pule, tetu ke muria elle nga lamau.
3 ✡Pe Simon Petrus hele lange iri ke teke, “Iau
lape e lohot kela euas.” Pe iri te hele, “Mo koko nge
iong ke itaul ta uas.” Ol pe tela ke te lohaka sapele
nga sulang. Pe nga miliko neu ruo e ha nga aria
hoat ero toto.
4 Pe nga uach uruna kileng matale sisio pe Iesus
mes nga peipei nga ech ilina pe nena hana mur te
naue pe te lekleke i.
5 Ol pe Iesus ontei hot lange iri ke teke, “Hana, a
uasia ruo hel kau?”
Pe iri te tuachol ia ke teke, “Ero toto i!”
6 Pe Iesus hele lange iri, “A hesue amo hoat lakou
nga sulang ilina ele nenga pen tamalmal. Nga
lamam lape aole ruo hel.” Iok, te hesue hoat nem
la pe te alker nge tetak haka mule iange ruo halang
toto teha nga hoat.
7 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tototе
hele lange Petrus, “Non Soke laka nenge hele hot

✡ **21:3:** Luk 5:4-7 ✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23

atat nge ita nem!” Nga etue nenge Simon Petrus
longe non neu nge hele ke teke “Non Soke laka
nenge hele hot atat nge ita nem,” ueiuei mana
kale loua nena hengeron nenge hot ana nga luana
(iange i haka hot tele ke ulolo) pe tamu sio nga ech
pe pasu sio ke langa peipei.
8 Pe pekngana mur teote sulang pe teole hoat
luluch nga ruo ke tesio langa peipei iange malang
nenge sio langa peipei sase ero. Sase ngana ana
lome iri ana non kina lime mana. (100 mita)
9 Iok, tela ke temes nga peipei pe te naue oan
ngingina ngana. Pe nga oan matana te naue ruo
hel nge makmak pe ngaunga hel tema pule.
10 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “Ruo nenge
aole iri nem, a mene hel at.”
11 ✡Iok, Simon Petrus tamu haka nga sulang pe
halaua pekngana mur ke teole sue hoat ke langa
peipei. Pe hoat neu muta ia ruo papalaungana
mur nge iri ana non kina rahtele nai pe analoch
pe mol (153). Ruo nemur iri halang pe hoat neu
chach poreke.
12 Ol pe Iesus hele lange iri, “Aiat ke angau ol.”
Iesus nena hana mur te eteia ke i Non Soke. Pe iri
te here tau helia onteinga nenge, lape elle nge iri
ontei lil hote i ke teke, “Ia iong itei mam?”
13 Ol pe Iesus lake mene ngaunga nem pe tunge
lange iri pe poia ruo ke pomalam pule.
14 ✡Ke Iesus maul haka mule nga metenga ke
ulolo. Pe hetei hot ngana ia i lange nena hana mur
hemol ngana koi nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

✡ **21:11:** Luk 5:6 ✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26

15 Iok, te ngau ke het pe Iesus onteia Simon
Petrus, “Simon, iong ne Ioanes tuna. Imo lochloch
ngana nei mutemo taua iau, pe iong mutem tau
tote iau ma ero?”
Pe Petrus tuacholia, “Oe Non Soke. O eteia ke iau
mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana
mur ke nek ke pomanga o nauele sipsip mur.”
16 ✡Pe Iesus ontei henai ngana, “Simon iong ne
Ioanes tuna. Mutem tau tote iau ma ero?”
Pe Simon tuacholia, “Oe Non Soke, o eteia ke iau
mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “Onek hite lek hana
mur ke pomanga onek hite sipsip mur.”
17 Pe Iesus ontei hemol ngana ke teke, “Simon
iong ne Ioanes tuna. Mutem tau tote iau ma ero?”
Pe Petrus letena huna iange Iesus ontei hemol
ia i ke ulolo ke teke. “Mutem taua iau ma ero?” Ol
pe Petrus hele, “Non Soke Iong o eteia ure lochloch
ngana pe o eteia ke mutek tau tote iong!”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana
mur ke nek ke pomanga o nauele sipsip mur.
18 Pe e hele ke manmanna toto lange iong; Nga
iong lomele ngam iong sipom o hemele iong pe
oi ke ola nga lemem ngam. Pe nga etue nenge
o tuauna ol lape otul hote perim pe mele at ke
hemele iong. Pe lape mene iong langa kileng
nenge lemem ero nge ola ia.”
19 ✡(Petrus mete ngana lape lohot ke mau kou
nga Iesus hele ngana neu. Pe nga nem lape te heto
heke tote NeHalang ene.) Iesus hele ke mau ke het
pe hele, “Oi at ke o nanasia iau.”

✡ **21:16:** Ume 20:28 ✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele pe naue Iesus nena non
nenge mutena tau tototе nge nananasia iri. (I laka
nenge matu haka toto nge Iesus nga etue nenge te
ngaungau pe onteia i ke teke, “Non Soke itei toto
nenge lape tung heke iong langa hana porekreke
ngana mur peria?”)
21 Ke Petrus naue i pe onteia Iesus ke teke, “Non
Soke, pe non neu lape te poia i ke pomerei?”
22 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke lemek
non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge
eat mule. Pe pomerei nenge letem una sakilil nga
ure nei? O iat ke o nanasia iau!”
23 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te nananas
ia i, iri halang te longe pe te hele ke te teke Iesus
nena non nem lape mete ero. Helenga nenge non
nem lape mete ero Iesus heleia ero. Iesus hele
mana ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape
tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe
pomerei nenge letem huna sakilil nga ure nei?”
24 ✡Iesus nena non nenge mutena tau tote esia
ure lochloch ngana nei pe heleia helenga nemur
pe has sue iri. Pe ita ta eteia ke nena helenga
nemur manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

25 ✡Iesus poia ure lochloch ngana hel pule. Pe
nenge teke tehas sue ure lochloch ngana nemur
nga alalaha, iau e teke ich nei kino mana pe
alalaha nemur lape muria ero nge tema ia.

✡ **21:20:** Ioa 13:23-25 ✡ **21:24:** Ioa 19:35 ✡ **21:25:** Ioa 20:30

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95